

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนโรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตากเขต 2 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารตำรางานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและนำเสนอ ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา

1.1.1 ความหมายของคุณภาพการศึกษา

1.1.2 แนวคิดการบริหารคุณภาพการศึกษา

1.1.3 กระบวนการบริหารระบบคุณภาพโรงเรียน

1.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา

1.2.1 ด้านผู้บริหาร

1.2.2 ด้านครูผู้สอน

1.2.3 ด้านการวางแผน

1.2.4 ด้านการมีส่วนร่วม

1.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

1.3.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.3.2 ความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้

1.3.3 แนวคิดทฤษฎีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.3.4 แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.3.5 แนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

1.3.6 ทฤษฎีการเรียนรู้และประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้

1.3.7 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความคิด

1.3.7.1 แนวคิดกระบวนการทางปัญญาของประเวศ วะสี

1.3.7.2 แนวคิดทฤษฎีพหุปัญญา

1.3.7.3 แนวคิดการพัฒนาความคิดของบลูม

1.3.7.4 การคิดแบบหมวก 6 ใบ

1.4 คุณภาพการจัดการเรียนรู้ ตามมาตรฐานการศึกษา สมศ. มาตรฐานที่ 9 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.4.1 ด้านหลักสูตร

1.4.2 ด้านการวิเคราะห์ศักยภาพผู้เรียนและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล

1.4.3 ด้านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.4.4 ด้านการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองและผู้เรียน

1.4.5 ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง

1.4.6 ด้านการนำผลการประเมินมาปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา

ผู้เรียน

1.4.7 ด้านการวิจัยในชั้นเรียน

1.5 บริบทของสถานศึกษาที่ทำการศึกษาค้นคว้า

1.5.1 ชื่อ ทำเลที่ตั้ง

1.5.2 ประวัติและความเป็นมา

1.5.3 วิทยาลัยศัน

1.5.4 พันธกิจ

1.5.5 เป้าหมาย

1.5.6 วัตถุประสงค์

1.5.7 สภาพปัญหาและความต้องการ

1.5.8 ข้อเสนอแนะจากการประเมินภายนอกรอบที่ 2

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา

1.1 ความหมายของคุณภาพการศึกษา

การศึกษาถือได้ว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ โดยสามารถปรับคนให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสมและเป็นสุข ดำรงชีวิตในสังคมบนพื้นฐานของความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่มวลมนุษย์ โดยร่วมกันป้องกัน แก้ไขปัญหา หรือร่วมกันรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิต การพัฒนาคนให้มีคุณภาพต้องอาศัยการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยประเมินได้จากคุณลักษณะของผู้เรียนของผู้เป็นแรงงานหรือของพลเมืองในประเทศ คุณภาพการศึกษาสัมพันธ์กับปัจจัยและกระบวนการบริหารจัดการ สังคมต้องการให้สถานศึกษาทุกแห่ง จัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคน ซึ่งจะนำประเทศสู่ความเจริญยิ่งขึ้น สำหรับความหมายของคุณภาพการศึกษามีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

สงบ ลักษณะ (2544) ได้กล่าวถึงคุณภาพการศึกษาว่า เป็นลักษณะที่พึงปรารถนาขององค์ประกอบต่าง ๆ ของการจัดการศึกษา ได้แก่ คุณภาพของปัจจัย หมายถึง สภาพความพร้อมสมบูรณ์ตามเกณฑ์มาตรฐานในด้านอาคารสถานที่ เครื่องมือ อุปกรณ์ หนังสือ สื่อการเรียน ครู ผู้บริหาร นักเรียน เป็นต้น คุณภาพของกระบวนการ หมายถึง ลักษณะ ประสิทธิภาพของการปฏิบัติด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การผลิตและใช้สื่อเทคโนโลยี การศึกษาปฏิบัติงาน การวัดและการประเมินผลการสนับสนุนจากชุมชนหรือองค์กรอื่น ๆ และคุณภาพของการผลิต หมายถึง คุณสมบัติของผู้เรียนซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติในด้านต่าง ๆ รวมถึงคุณธรรม จริยธรรม และสุขภาพอนามัยตามเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตร

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2541, หน้า 14–16) กล่าวว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตรงตามความมุ่งหมายของผู้ให้บริการ ตรงตามมาตรฐานการศึกษา และสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ

วัลลภ ไม้จำปา (2546, หน้า 14) กล่าวถึงคุณภาพการศึกษา หมายถึง การที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วนตามความหวังของหลักสูตร

แคลทียา ศรีแปลก (2544, หน้า 9) ได้ให้ความหมายคุณภาพการศึกษา หมายถึง ผลการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่เอื้อให้เกิดระบบกลไก การดำเนินงานเพื่อให้ได้ผลผลิตตาม

ภารกิจของสถานศึกษา มีคุณภาพตามระดับมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งรวมถึงการจัดสภาพแวดล้อม การบริหารกลุ่มบุคคลและการจัดการด้านงบประมาณด้วย

โดยสรุป คุณภาพการศึกษา หมายถึง คุณสมบัติ คุณลักษณะ สภาพที่พึงประสงค์ ของผู้เรียน รวมทั้งกระบวนการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากความสัมพันธ์ของคุณภาพด้านปัจจัย ภายใน อันได้แก่ คุณภาพของผู้บริหาร โรงเรียน คุณภาพของครู คุณภาพด้านอาคาร สถานที่ สื่อวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ รวมกับองค์ประกอบปัจจัยภายนอกด้วย ได้แก่ สภาพสิ่งแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีส่วนเป็นตัวควบคุมหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา ประกอบด้วยคุณภาพด้านกระบวนการ ได้แก่ คุณภาพกระบวนการเรียนการสอน การจัดการเรียน คุณภาพการบริหาร การวัดและประเมินผล และคุณภาพด้านผลผลิต ได้แก่ คุณภาพผู้เรียนทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และด้านจิตใจ ซึ่งแปลผลได้โดยการแสดงความรู้ ความสามารถ การมีทักษะในการทำงาน สามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตของการปฏิบัติงานอย่างมีคุณธรรมและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนา และสร้างความเจริญให้แก่ ประชาชาติบ้านเมืองในที่สุด

1.2 แนวคิดการบริหารคุณภาพการศึกษา

การจัดการศึกษา ไม่ว่าจะในระบบใหญ่ของประเทศ (ระดับมหภาค) หรือในระบบย่อยลงมา (ระดับจุลภาค) คุณภาพการศึกษาจะเกิดหรือมีขึ้นได้ต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ดีเพื่อนำไปสู่ผลผลิตหรือผลงานที่ตรงตามข้อกำหนด ความต้องการหรือความพึงพอใจความประทับใจ ความมั่นใจของผู้รับบริการทางการศึกษา เช่น การจัดการศึกษาระดับโรงเรียนย่อมมีจุดหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วน ตามความคาดหวังของหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษา ตลอดจนสอดคล้องกับความต้องการและความพึงพอใจของผู้เรียน ผู้ปกครอง และสังคม การดำเนินการหรือการจัดการเพื่อให้ได้ผลดังกล่าวข้างต้น เป็นเรื่องของการบริหารระบบการทำงานเกี่ยวข้องกับการนำปัจจัยป้อน ผ่านกระบวนการ แล้วได้ผลผลิตซึ่งจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอก จึงเรียกได้ว่าการบริหารระบบคุณภาพ การบริหารคุณภาพขององค์กรทางการศึกษาได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยเสมอมาโดยอาศัยแนวคิดและหลักการของการพัฒนาองค์กร (Organization Development หรือ OD) โดยทั่วไปมักใช้แนวคิดที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1.2.1 แนวคิดการบริหารคุณภาพวงจรมิ่ง (The Deming Cycle) เป็นแนวคิดการบริหารที่เน้นขั้นตอนการทำงาน 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 386)

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan - P)

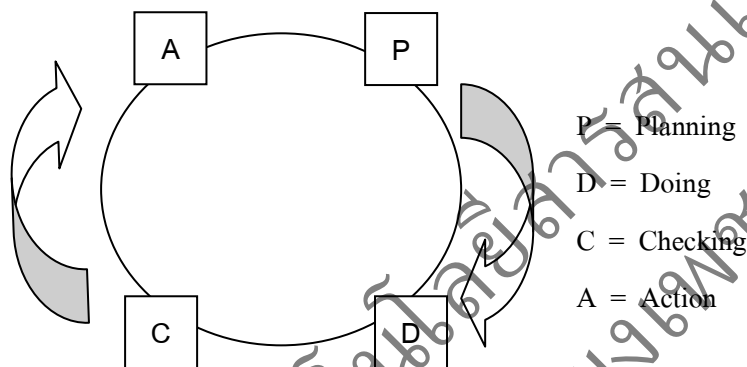
ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Do - D)

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน (Check - C)

ขั้นที่ 4 การแก้ไขปัญหา (Action - A)

ซึ่งทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ ต้องปฏิบัติต่อเนื่องไปไม่สิ้นสุดเป็นเหมือนวงจรที่มี

ลักษณะ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แนวคิดการบริหารคุณภาพวงจรเดมมิง (The Deming Cycle)

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 386)

P = กำหนดแผน	A = หากบรรลุแผนให้รักษามาตรฐานไว้
D = ทำตามแผนที่กำหนด	P = วางแผนใหม่ ตั้งเป้าหมายให้สูงขึ้น
C = ตรวจสอบผลกับแผน	D = ทำตามแผนที่กำหนด
A = หากไม่บรรลุแผนให้หาสาเหตุ และวางแผนแก้ไขใหม่	C = ตรวจสอบผลกับแผน
	A = หากไม่บรรลุแผนให้วางแผนแก้ไขใหม่

1.2.2 แนวคิดการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management หรือ TQM)

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 397)

กล่าวถึงการจัดการคุณภาพโดยรวมหรือ TOM ว่าหมายถึง วัฒนธรรมขององค์กรที่สมาชิกทุกคนต่างให้ความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการดำเนินงานขององค์กรอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งตอบสนองความต้องการและสร้างความพอใจให้แก่ผู้รับบริการ

วิฑูรย์ สิมะโชติ (2542) กล่าวว่า แนวคิดการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management หรือ TQM) เน้นการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานขององค์กรทั้งขั้นตอนการวางแผนกลยุทธ์ การนำแผนสู่การปฏิบัติ การสร้างความเข้าใจ การจัดการ การขัดแย้ง การเลือกแผนงาน/โครงการ ฯลฯ การประเมินผล และการกำหนดมาตรฐานผลงาน การบริหารตามแนวคิดนี้จะทำได้ดีที่สุกก็ต่อเมื่อสัมพันธภาพของการบริหารมีลักษณะเปิดเผยและกว้างขวาง

การบริหารระบบคุณภาพตามแนวคิดทั้งสองแนวข้างต้น มีหลักการร่วมกันในส่วนที่เห็นได้ชัดเจน คือการทำงานที่เป็นระบบ มีเป้าหมายชัดเจนมีการดำเนินการหรือปฏิบัติงาน มีการตรวจสอบประเมินผล และมีการปรับปรุงแก้ไข เป็นวงจรต่อเนื่องเพื่อบรรลุผลสำเร็จที่คาดหวัง และเพื่อแสวงหาสภาพที่ดีกว่าการวางระบบที่แม่นยำบูรณาการตามบริบทของแต่ละองค์กร จึงแตกต่างกันตามเป้าหมายสู่ความสำเร็จที่ตั้งไว้ ซึ่งสถานศึกษามีความเหมาะสมที่จะนำวงจรเดิมมาใช้ เนื่องจากสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายไม่ซับซ้อน

1.3 กระบวนการบริหารระบบคุณภาพโรงเรียน

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สามารถอาศัยแนวคิดการบริหารและผสมผสานเลือกสรรกระบวนการ ขั้นตอน วิธีการหรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับนโยบายและเป้าหมายของการจัดการศึกษาของชาติความเหมาะสมกับโรงเรียน ตลอดจนสภาพและความต้องการของสังคม การจัดการศึกษาของโรงเรียนมีจุดเด่น จุดด้อยและความสำเร็จที่แตกต่างกัน เพราะโรงเรียนมีวิสัยทัศน์เป้าหมาย วิธีการดำเนินการและศักยภาพที่แตกต่างกันภายใต้ หลักประกันความสำเร็จที่จะพัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐานคุณภาพที่บุคลากรในโรงเรียน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการกำหนด รับรู้และยอมรับร่วมกัน การพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานคุณภาพจึงจำเป็นต้องกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรมสามารถตรวจสอบได้ โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกัน ดังในแผนภูมิ 2

แผนภูมิที่ 2 องค์ประกอบและขั้นตอนการบริหารระบบคุณภาพ

ที่มา : สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544)

จากแผนภูมิที่ 2 การบริหารระบบคุณภาพของโรงเรียน ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดเป้าหมายและนโยบาย

1. การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียน

การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของหน่วยงาน จะกำหนดหลังจากที่ได้มีการศึกษาแนวโน้มการพัฒนา ศึกษาความต้องการของชุมชน ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนศึกษาศักยภาพของโรงเรียนหรือหลังจากที่ได้กำหนดวิสัยทัศน์ และภาระหน้าที่ของโรงเรียนแล้วเป้าหมายที่ดีจะต้องเป็นเป้าหมายที่ทำหายหรือเป็นเป้าหมายที่เหมาะสมกับความต้องการจำเป็นและสามารถดำเนินการให้บรรลุได้ การศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา เป็นการศึกษาสภาพที่จะเป็นไปหรือที่จะเกิดขึ้นในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวัฒนธรรม ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมประชากรและอื่น ๆ ว่าจะมีสภาพเป็นอย่างไรในอนาคตกระทำได้โดยศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ของชุมชนแต่ละด้าน แสดงให้เห็น โอกาส ข้อจำกัด แล้วสรุปเป็นแนวโน้มการพัฒนาของชุมชนที่ตั้งโรงเรียนส่วนการศึกษาความต้องการของชุมชน เป็นการศึกษาความต้องการของประชาชน ผู้ปกครอง นักเรียนรวมทั้งบุคลากรในโรงเรียน สามารถดำเนินการได้หลายวิธี ทั้งการสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต รวมทั้งการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ความต้องการของชุมชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะป็นองค์ประกอบกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน

2. การกำหนดนโยบายการพัฒนาโรงเรียน

นโยบายเป็นสิ่งที่กำหนดไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางเป็นกรอบการดำเนินงานด้านต่างๆเพื่อให้สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายการพัฒนาด้านนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพเป็นการต่อเนื่องงานในการบริหารงานของฝ่ายบริหาร และเป็นกรอบทิศทางที่ผู้เกี่ยวข้องระดับปฏิบัติการจะนำไปใช้ในการกำหนดแผนงาน/โครงการและรายละเอียดการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบ การกำหนดนโยบายกำหนดได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การกำหนดเป็นแนวทางกว้าง ๆ (Blessive) และการกำหนดแบบจำเพาะเจาะจง (Indicative) การกำหนดแบบกว้างจะระบุทิศทางหรือแนวทางการดำเนินงานนั้น ๆ ในลักษณะที่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติเลือกทางเลือกได้มากกว่า 1 ทางเลือกแต่ยังคงแสดงจุดเน้น และแนวทางการดำเนินงาน เช่น เร่งรัดพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียนทุกด้านให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือสนับสนุนให้เพิ่มกิจกรรมด้านการเสริมสร้างทักษะกระบวนการในการดำเนินชีวิตส่วนการกำหนดนโยบายแบบเจาะจง มีข้อความชี้แนวทางการชัดเจนแน่นอนและเจาะจงโดยให้ทำอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ระบุไว้ ซึ่งจะบอกให้ทราบว่าการให้ทำสิ่งใด เน้นสิ่งใด

ส่งเสริมเรื่องใด และบางกรณีอาจจะเสนอแนะมาตรการที่เหมาะสมไว้ด้วย เช่น เร่งรัดครูผู้สอน ให้ติดตามผลการเรียนของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เร่งปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอน และการสอนซ่อมเสริม เร่งรัดให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมระหว่างภาคเรียนครบถ้วนตามกำหนด ให้มีการจัดสอนซ่อมเสริมแก่นักเรียนที่ไม่ผ่านจุดประสงค์ครบถ้วนทุกคนก่อนการสอบปลายภาคเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การจัดองค์กรบริหารคุณภาพในโรงเรียน

การจัดองค์กรบริหารคุณภาพในโรงเรียน เป็นการจัดโครงสร้างการบริหารงาน ของโรงเรียนให้เอื้อต่อการบริหารคุณภาพ และให้สามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายคุณภาพตามที่ กำหนด การจัดองค์กรบริหารคุณภาพเป็นภารกิจของโรงเรียนที่จะต้องกำหนดโครงสร้างของโรงเรียน ให้ชัดเจนเหมาะสม

1. วิธีการในการจัดองค์กรบริหารคุณภาพ สามารถดำเนินการได้ 3 ลักษณะ คือ

1.1 จัดองค์กรหรือโครงสร้างการบริหารใหม่ทั้งหมด โดยยึดภาระงานใหม่ เป็นหลัก (Restructured) วิธีการนี้สามารถกระทำได้ หากโรงเรียนและบุคลากรไม่ยึดติดกับ โครงสร้างเดิมและมีความจำเป็นต้องปรับจริง

1.2 เพิ่มหน่วยงานย่อยในโครงสร้าง โดยไม่กระทบกระเทือนโครงสร้างเดิม หน่วยงานย่อยที่เพิ่มขึ้นจะรับผิดชอบปฏิบัติงานเฉพาะที่เพิ่มขึ้นจากภาระงานเดิม

1.3 การเพิ่มภาระงานในหน่วยงานย่อยตาม โครงสร้างเดิมเป็นการเพิ่ม งานใหม่ในโครงสร้างเดิม วิธีการนี้ทำได้ง่ายแต่ภาระงานที่เพิ่มต้องชัดเจน

2. ขั้นตอนในการจัดองค์กรบริหารคุณภาพ ดำเนินการกำหนดองค์กร โดยให้บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนมีส่วนร่วมตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 ศึกษาวิเคราะห์กำหนดภาระงานของหน่วยงานให้ชัดเจน ซึ่งอาจ ดำเนินการต่อเนื่องจากกรกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน

2.2 กำหนดโครงสร้างการบริหาร โดยกำหนดฝ่าย หมวด และงาน ตามภารกิจหรือกำหนดหน่วยงานเสริมตามวิธีที่ 2 หรือเพิ่มภาระงานตามวิธีที่ 3

2.3 วิเคราะห์งานทั้งด้านปริมาณ และความยุ่งยากซับซ้อนของงาน กำหนดเวลาในการปฏิบัติงานให้แล้วเสร็จ

2.4 กำหนดโครงสร้างอัตรากำลังในแต่ละงาน หมวดหรือฝ่ายตาม โครงสร้าง

2.5 สรรหาและแต่งตั้งบุคลากรที่มีความเหมาะสม เพื่อปฏิบัติงานตาม โครงสร้าง (Staffing) อย่างชัดเจน

2.6 กำหนดกลไกการบริหารตามโครงสร้างให้เอื้อต่อการพัฒนา เช่น ระบบงาน สายการบังคับบัญชา สายการรายงาน ฯลฯ

3. ข้อเสนอแนะในการจัดองค์กรบริหาร

3.1 การกำหนดองค์กรบริหารคุณภาพควรให้บุคลากรในโรงเรียนทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อยุตินำไปสู่การปฏิบัติที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

3.2 การจัดอัตรากำลังในแต่ละงาน ควรได้สรรหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถไปทำหน้าที่หัวหน้าหรือหัวหน้าฝ่าย แล้วให้หัวหน้างานหรือหัวหน้าฝ่ายที่ได้รับการแต่งตั้งเลือกทีมงานด้วยตนเองจะช่วยให้การทำงานเป็นทีมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.3 การกำหนดโครงสร้างหน่วยงาน เป็นการกำหนดขนาดขององค์กร ให้บรรลุผลตามเป้าหมายของโรงเรียนว่าจะต้องมีหน่วยงานที่มีโครงสร้างหลัก และหน่วยงานย่อยของโรงเรียนที่ประกอบด้วยงานบริหารทั่วไป งานวิชาการ งานบริหารบุคคล และงานบริหารแผน และงบประมาณ

3.4 การจัดองค์กรของโรงเรียนจะต้องคำนึงถึงความพร้อมของทรัพยากร ทั้งที่เป็นวัตถุและบุคคล คำนึงถึงจุดเด่นและข้อจำกัดของโรงเรียนตามสภาพที่เป็นจริง การจัดองค์กรของโรงเรียนจึงไม่จำเป็นต้องเหมือนกันแต่อาจคล้ายกันได้

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำแผนและโครงการพัฒนา

โรงเรียนจะต้องนำเป้าหมายและนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมโดยการจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียน (School Improvement Plan) แผนปฏิบัติการประจำปี (Operation Plan) และโครงการพัฒนา ซึ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันตลอดแนว

1. แผนพัฒนาโรงเรียน (School Improvement Plan)

เป็นแผนพัฒนาระยะกลาง (3 – 5 ปี) เหมาะสำหรับการวางแผนยุทธศาสตร์ หรือแผนปรับปรุงโรงเรียนเพราะมีช่วงเวลาเหมาะสม ที่จะทำให้งานสำเร็จสมบูรณ์ ได้ทุกเป้าหมาย แผนพัฒนาโรงเรียนจะเป็นกรอบการดำเนินงานให้งานบรรลุเป้าหมายและเป็นกรอบนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และโครงการพัฒนาต่อไป

2. การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี

แผนปฏิบัติการประจำปีเป็นแผนที่แยกย่อยจากแผนพัฒนาให้มีความละเอียดเพียงพอที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ แผนปฏิบัติการจะมีรายละเอียดทั้งแผนงาน แผนเงิน แผนคน และแผนเวลา มีความชัดเจนเพียงพอให้สามารถทราบได้ว่า จะทำอะไร จะทำเมื่อใด จะทำอย่างไร ใครเป็นคนทำ และมีค่าใช้จ่ายเท่าใด นอกจากนั้นหากได้กำหนดปฏิทินปฏิบัติงานและแผนอัตรากำลังการดำเนินงานไว้ในแผนปฏิบัติการด้วยแล้วแผนนั้นก็ยิ่งจะมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

3. การจัดทำโครงการ

โครงการเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่กำหนดการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา ภายในเงื่อนไขที่กำหนดแน่นอนปกติโครงการหนึ่งๆ จะกำหนดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาเพียงหนึ่ง ปัญหา ปัญหาแผนงาน โครงการและกิจกรรม จึงกำหนดสัมพันธ์กัน

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินงานตามแผน

การดำเนินงานตามแผนเป็นการนำแผนไปสู่ปฏิบัติในขั้นนี้ โรงเรียนควรดำเนินการ กิจกรรมสำคัญ 5 กิจกรรม คือ

1. สัมมนาเตรียมการเป็นการประชุมครู-อาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงแผนระดมความคิดการนำแผนสู่การปฏิบัติ และเตรียมความพร้อมในการดำเนินการ
2. จัดทีมงาน ตั้งคณะทำงานหรือกลุ่มบุคคลที่ร่วมปฏิบัติ นิยมจัดแบบ Matrix จะช่วยให้สามารถระดมผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้มีความสามารถจากหลายฝ่ายมาช่วยดำเนินการจัดทำแบบ Matrix นอกจากจะสามารถระดมผู้มีความสามารถจากทุกฝ่ายแล้ว ยังเป็นการประสานการดำเนินงานระหว่างฝ่ายและหมวดต่างๆ ในโรงเรียนด้วย
3. พัฒนาขีดความสามารถของทีมงาน ทั้งการเตรียมความพร้อมก่อนปฏิบัติ และการพัฒนาขีดความสามารถระหว่างปฏิบัติให้ทีมงานเข้าใจงานตลอดจนตระหนักในความรับผิดชอบรู้ขอบเขตความยืดหยุ่นของงาน และพัฒนาทักษะด้วยการทำงาน
4. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน จัดทำในลักษณะ Work Instruction และ องค์ประกอบอื่นที่จะเอื้อต่อการปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้ปฏิบัติใช้เป็นคู่มือการปฏิบัติ
5. อำนาจการสนับสนุนปัจจัย เสริมแนวคิดและวิธีการปฏิบัติ สร้างขวัญและแรงจูงใจและแก้ไขข้อขัดข้องจากการดำเนินการเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 5 การนิเทศและติดตามผล

การนิเทศและติดตามผล เป็นส่วนหนึ่งของการกำกับงาน (Monitoring) และเป็นส่วนหนึ่งของการตรวจสอบงาน (Check) ของระบบคุณภาพ การกำกับงานเป็นการรวบรวมข้อมูล การปฏิบัติงานตามแผนงาน / โครงการ เพื่อปรับแก้วิธีการปฏิบัติให้ได้ผลงานเป็นไปตามแผนมากที่สุด การนิเทศและติดตามผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนจัดเป็นการประเมินภายใน (Internal Control) มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. กำหนดมาตรฐานงาน (Work Standard)
2. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายการนิเทศ
3. กำหนดวิธีการและเครื่องมือ

4. ดำเนินการนิเทศตามแผน

5. ประมวลผล ปรับปรุงและแก้ไขการปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินผลและรายงาน

การประเมินผลงานเป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของงานหรือโครงการ ตลอดจนพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานว่าเป็นไปตามแผนมากน้อยเพียงใด การประเมินผลงานเป็นขั้นตอนสำคัญในวงจรการบริหารงานและวงจรพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผลจากการประเมินจะนำไปใช้ในการปรับปรุงการบริหารงาน ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งการยกเลิกหรือปรับเปลี่ยนโครงการและการรายงานผลการดำเนินงานต่อผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 7 การปรับปรุงงาน

การปรับปรุงงานเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งของขั้นตอนบริหารระบบคุณภาพ เพราะเป็นขั้นตอนที่จะทำให้การดำเนินงานได้มาตรฐาน หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ การปรับปรุงงานมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ

1. เพื่อรักษาเป้าหมายและคุณภาพของงานให้มีคุณภาพตามที่กำหนดไว้
2. เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และปรับปรุงการดำเนินงานที่เพียงพอไปให้ได้ผลตามเป้าหมาย
3. เพื่อพัฒนามาตรฐานหรือเป้าหมายของการดำเนินงานให้สูงขึ้น

จากกระบวนการบริหารระบบคุณภาพ โรงเรียนทั้ง 7 ขั้นตอน โรงเรียนสามารถบูรณาการให้เหมาะสมกับบริบท โครงสร้างของโรงเรียนที่มีความหลากหลายแตกต่างกัน กระบวนการสำคัญคือบุคลากรในองค์กร จะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนอาจบูรณาการเป็นขั้นตอนที่สะดวกต่อการปฏิบัติได้ เช่น บูรณาการขั้นที่ 1 และ 2 หรือขั้นที่ 3 และ 4 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม อาจใช้แนวคิดการพัฒนาระบบคุณภาพมาใช้ร่วมด้วยก็ได้เช่นกัน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา

จากการประมวลแนวคิดของนักวิชาการ นักการศึกษาต่างๆ จะเห็นได้ว่ามีปัจจัยที่นักวิชาการ นักการศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพศึกษามี 4 ด้าน ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน การวางแผน และการมีส่วนร่วม เพราะสามารถไปใช้กำหนดนโยบายในการวางแผนส่งเสริมคุณภาพด้านผู้เรียนต่อไป

2.1 ด้านผู้บริหาร ได้แก่ คุณลักษณะความรับผิดชอบ ความมีวิสัยทัศน์ ความมีมนุษยสัมพันธ์ การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีความขยันหมั่นเพียร การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความกระตือรือร้น การมีความเมตตากรุณา ความเป็นผู้ใฝ่รู้ และความเป็นนักประชาธิปไตย

2.2 ด้านครูผู้สอน ได้แก่ คุณลักษณะของผู้ปฏิบัติการเรียนการสอนในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความรับผิดชอบ ความสนใจในการจัดการเรียนการสอน ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความทุ่มเท เสียสละ ความมีเหตุผล การมีคุณธรรม ความมีระเบียบวินัย การมีความรู้ความเข้าใจในการประกันคุณภาพการศึกษา และภาวะการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

2.3 ด้านการวางแผน หมายถึง การเตรียมการล่วงหน้าที่จะทำกิจกรรมหรือดำเนินการอย่างไรจึงบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบ คือ ขั้นตอนการวางแผน ขั้นปฏิบัติตามแผน ขั้นการตรวจสอบและประเมินผล และขั้นนำผลการประเมินมาปรับปรุง

2.4 ด้านการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคลากรในสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียน ได้แก่ การร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดโครงการ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

ปัจจัยแต่ละด้านที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาอธิบายได้ดังนี้

1. ด้านผู้บริหาร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 27) เป็นหน่วยงานที่พัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดลักษณะของผู้บริหารที่มีมาตรฐานในด้านคุณธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดี ไว้ดังนี้

1. ผู้บริหารต้องเป็นผู้อุทิศตน ให้กำกับปฏิบัติงานในสถานศึกษา

อย่างต่อเนื่อง

2. ผู้บริหารมีความเมตตา กรุณา มีความรับผิดชอบ ยุติธรรม ซื่อสัตย์
3. ผู้บริหารมีการครองตนที่ดี ไม่มีหนี้สินส่วนตัว ไม่เกี่ยวข้องกับ

อบายมุขสิ่งเสพติด

ธีรเดช สุขโข (2542, หน้า 32) เสนอแนวคิดไว้ว่า ผู้บริหารในแต่ละระดับมีความสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้การปฏิรูปการศึกษามีประสิทธิภาพ ควรมีลักษณะเฉพาะตัวดังนี้

1. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. อดทนต่อความเสียด
3. มีความไว้วางใจได้
4. มีความเชื่อมั่น
5. มีความกล้าหาญ

6. มีการติดต่อสื่อสารที่ดี

สมชาย เทพแสง (2544, หน้า 60 – 62) ได้กล่าวว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของงานทั้งด้านคุณภาพและด้านปริมาณ ย่อมขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของผู้บริหาร จึงจำเป็นต้องพัฒนาบุคลิกภาพซึ่งมีคุณลักษณะบุคลิกภาพของผู้บริหารควรมีดังนี้

1. เป็นบุคคลที่ไม่อยู่นิ่ง และมีจินตนาการอยู่ตลอดเวลา
2. ยึดมั่นในกฎกติกา มารยาท
3. เป็นผู้ที่ชอบค้นหาความรู้
4. จะยึดธรรมเป็นหลักในการบริหารงาน ให้โอกาสและให้อภัยผู้ร่วมงาน

อยู่เสมอ

5. เป็นนักประชาสัมพันธ์ คือ มีลักษณะพูดเก่ง เขียนเก่ง มีจิตวิทยาสูง
6. เป็นนักประชาสัมพันธ์เคราะห์ คือ ให้ความช่วยเหลือเพื่อนร่วมงาน

ตลอดเวลา

สุภรณ์ สภางค์ (2543, หน้า 63) เสนอแนวคิดไว้ว่า ปัจจัยที่สนับสนุนการปฏิรูปโรงเรียนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะที่มีบุคลิกภาพ ประชาธิปไตยใช้หลักการและเหตุผลในการบริหารงาน เปิดโอกาสให้ครูมีเสรีในการคิด และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 68 – 72) กล่าวถึงปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขด้านกรประเมินที่มีส่วนนำไปสู่ความสำเร็จดังนี้

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ผู้บริหารที่ให้ความสนับสนุนบุคลากรในการประเมิน ให้กำลังใจ ติดตามถามข่าวคราวทำให้บุคลากรรู้สึกอุ่นใจและมีกำลังใจในการทำงาน อีกทั้งยังเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน ผู้บริหารควรเข้าใจกระบวนการกระจายงานให้บุคลากรทำงานอย่างทั่วถึงและเป็นที่ยอมรับสามารถให้คำแนะนำได้เพื่อให้บุคลากรมีความมั่นใจในการทำงาน

2. การเตรียมความพร้อมให้บุคลากร การสร้างความตระหนัก และการให้ความรู้เกี่ยวกับการประกันคุณภาพและการประเมินตนเอง เป็นปัจจัยที่เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินงานประสบความสำเร็จอย่างดียิ่งการเตรียมความพร้อมอาจทำได้โดยการจัดประชุมสัมมนา การฝึกอบรม โดยเชิญวิทยากรจากภายนอก หรือผู้บริหารตลอดจนกลุ่มบุคลากรที่เป็นแกนนำของสถานศึกษา

3. การทำงานเป็นทีมการประกันคุณภาพ และการประเมินตนเอง เป็นงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาต้องช่วยกันทำความร่วมมือของบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ความเข้าใจมุ่งมั่นในการทำงานจะช่วยให้งานประสบความสำเร็จด้วยดี

4. การนิเทศและกำกับติดตามการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่จะช่วยให้มีการทำงานที่มีประสิทธิภาพ สถานศึกษาที่มีระบบการติดตามที่ชัดเจน มีวงกำหนด ระยะเวลาที่แน่นอนและมีรูปแบบที่เหมาะสม เช่น การจัดประชุมรายงานความก้าวหน้า การทำ รายงานเป็นลายลักษณ์อักษร ตลอดจนการติดตามอย่างไม่เป็นทางการจะช่วยให้การดำเนินงาน มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว

5. การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วจะช่วยให้งานง่ายขึ้น การใช้ข้อมูลจาก ฐานข้อมูลที่มีอยู่ทำให้ไม่ต้องสร้างเครื่องมือใหม่ สามารถนำมาใช้ได้ทันทีทำให้ประหยัดเวลา ในการเก็บข้อมูลบางส่วนและบางแห่งยังไม่ได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลพื้นฐานเน้นการเก็บข้อมูลใหม่

โดยสรุป คุณลักษณะของผู้บริหารเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการ โรงเรียนเกิดความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย คุณลักษณะของผู้บริหารที่มีความสอดคล้องกัน มีความสัมพันธ์กับการดำเนินการด้านคุณภาพการศึกษา ได้แก่ คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความกระตือรือร้น ความเมตตากรุณา เป็นผู้ใฝ่รู้ และความเป็นนักประชาธิปไตย ความเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความสนใจในการประกันคุณภาพการศึกษา ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและมีคุณธรรม

2. ด้านครูผู้สอน

ธีรยุทธ พึ่งเทียน (2543, หน้า 20) กล่าวถึงครูยุคใหม่ไว้ว่านอกจะเป็นคนดีแล้ว ความเก่ง ความมีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถในเชิงวิชาชีพและทักษะชีวิตในยุคใหม่อย่างเพียงพอ ได้แก่

1. มีทักษะในการแสวงหาความรู้และมีทักษะในการเลือกสรรหาความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง
2. มีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เช่น คิดแก้ปัญหา คิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมอย่างแยกคอกวัว คือ การคิดที่ถูกต้อง คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างมีเหตุผล และคิดเร็วที่สุด (คิดทางบวก) เป็นต้น
3. มีทักษะในการวางแผนและการจัดการเรียนการสอนด้วยความเข้าใจ ผู้เรียนให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล ตระหนักเชื่อว่าผู้เรียนพัฒนาด้วยการเรียนรู้จาก กระบวนการทางการศึกษาที่ผู้เรียนเรียนรู้ และปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ได้ความรู้และประสบการณ์ที่

เป็นองค์ประกอบรวมเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างสมดุล โดยใช้เทคนิควิธีการหลากหลายครอบคลุมและสอดคล้องเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน

4. มีทักษะในการเรียนรู้ที่สอนเป็นอย่างดี และสามารถเชื่อมโยงกับความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดแนะนำผู้เรียน ได้ถูกต้อง

สิริกร มณีรินทร์ (2547, หน้า 39) กล่าวว่าไว้ว่า การปฏิรูปการเรียนรู้จะเป็นรูปธรรมอยู่ที่ครูและกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้ ครูต้องมีเมตตาต่อศิษย์ ครูต้องรู้จักเด็กเป็นรายบุคคล ครูต้องเตรียมการสอน ครูต้องทำงานเป็นทีม และครูต้องตั้งใจทุ่มเทการเรียนการสอน

สงบ ลักษณ์ (2544, หน้า 1) กล่าวว่า คุณภาพของผู้เรียนจะเป็นคนเก่ง คนดี คนมีความสุข ต้องอาศัยปัจจัยร่วมกันหลายอย่าง เช่น ได้ผู้บริหารที่เป็นผู้นำ ทุ่มเทกลไกการบริหารที่มุ่งสู่ผลลัพธ์ที่ผู้เรียน มีครูมืออาชีพที่มีจิตวิญญาณของความเป็นครูที่แท้จริง รักเมตตาผู้เรียน ถือว่างานสอนเป็นงานที่สำคัญที่สุดตั้งใจคิดค้น แสวงหากระบวนการเรียนรู้ที่ดี ช่วยเหลือให้ผู้เรียนแต่ละคนเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพตามแนวทางยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

หลักการพัฒนาครู

คลาร์ค (Clarke, 1994, pp. 37 – 46) ได้เสนอหลักการที่สำคัญ 10 ประการในการพัฒนาครูไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพ ดังนี้

หลักการที่ 1 สร้างความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วมโดยตัวครูเอง

หลักการที่ 2 พัฒนากลุ่มครูมากกว่าครูเป็นรายบุคคล และโรงเรียน ตลอดจนชุมชน รวมทั้งผู้เรียน ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษาต้องมีส่วนร่วมสนับสนุน

หลักการที่ 3 การพัฒนาครูไปสู่ความเป็นมืออาชีพ ย่อมมีอุปสรรคเกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาครู ทั้งอุปสรรคที่เป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่ การใช้ทฤษฎีที่ไม่เหมาะสม การขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานกลาง การขาดงบประมาณ การติดตามผล อุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสถานศึกษา ชุมชน อุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความรู้ และการปฏิบัติของครู และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทีมงาน

หลักการที่ 4 การเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ หรือการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติในสถานการณ์จริงในลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียน เป็นวิธีการที่ได้ผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการสอนและการเรียนรู้ของครู

หลักการที่ 5 สร้างแรงจูงใจให้ครูมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและให้คำมั่นสัญญาในกระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับนวัตกรรมใหม่และนำไปสู่การปฏิบัติจริง คือ การได้รับการช่วยเหลือสนับสนุน จากกลุ่มเพื่อน กลุ่มผู้บริหาร

การได้รับประสบการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดผลในการปฏิบัติด้วยตนเอง เช่น การปรับปรุง การเรียนการสอนของตนเองอย่างต่อเนื่อง และการได้เห็นผลกระทบที่มีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

หลักการที่ 6 พึงตระหนักว่าการเปลี่ยนแปลงความเชื่อของครูเกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากการปฏิบัติจริงในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง โครงการพัฒนาครู โครงการใดก็ตามถ้าจัดให้แปลกแยกไปจากสภาพจริงของการปฏิบัติการสอนที่ครูทำตามปกติ จะส่งผลน้อยต่อการเปลี่ยนแปลง

หลักการที่ 7 จัดสรรเวลาและเปิดโอกาสให้ครูได้วางแผน ได้คิด ได้ไตร่ตรองทบทวน และให้ผลย้อนกลับเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวในการปฏิบัติการ ของตนต่อกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ใหม่ที่ดีและเหมาะสมของแต่ละคนให้คนอื่น ๆ รู้ และเพื่อได้อภิปรายถึงปัญหาและทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาตลอดจนวิธีใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น

หลักการที่ 8 โน้มน้าวให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในนวัตกรรมใหม่ เกี่ยวกับการเรียนการสอนมาใช้จัด โปรแกรมพัฒนาครูที่ครูมีส่วนร่วมในทุกขั้นของการวางแผน และนำแผนไปสู่การปฏิบัติ จะส่งผลให้ครูบูรณาการเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่ครูได้รับใน กระบวนการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติจริงในชั้นเรียน

หลักการที่ 9 พึงตระหนักว่า การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการสอน การเรียนรู้เป็นเรื่องที่เกิดทีละน้อย อย่างค่อยเป็นค่อยไป บางครั้งมีความซับซ้อน หรือยุ่งยากครูจึง อาจเกิดความวิตกกังวล เกิดความสงสัยหรือขัดแย้ง การสร้างบรรยากาศของการช่วยเหลือ สนับสนุน จากผู้ร่วมงานและเพื่อนสนิทจึงเป็นสิ่งสำคัญ

หลักการที่ 10 ส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายในอนาคต สำหรับตนเองไว้ซึ่งความเป็นมืออาชีพของตนเอง การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องหมายความว่า ครูสามารถ สร้างนวัตกรรมการเรียนการสอนด้วยตนเอง หลังจากสิ้นสุดโครงการพัฒนาแล้ว และครูสามารถนำ ตนเองได้ ตลอดจนเป็นครูเครือข่ายเพื่อพัฒนาครูคนอื่น ๆ ได้

สรุป คุณลักษณะของครูผู้สอนในด้านต่าง ๆ เป็นตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้ การเรียนการสอนเกิดความสำเร็จมีคุณภาพมาตรฐาน คุณลักษณะของครูผู้สอนที่มีความสอดคล้องกัน จะส่งผลต่อการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ความมี มนุษยสัมพันธ์ ความทุ่มเทเสียสละ ความสนใจในการจัดการเรียนรู้ ความเมตตากรุณา ความมีเหตุผล ความมีระเบียบวินัย และความรู้ความเข้าใจในสถานะที่เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

3. การวางแผน

ชิรวัดเน่ นิเจนตร (2542, หน้า 3 – 6) ได้ให้ความหมายของการวางแผนไว้ว่าเป็นการเตรียมการล่วงหน้า จะทำกิจกรรมหรือดำเนินการอย่างไร จึงจะบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและวัตถุประสงค์ของการวางแผน คือ การแก้ปัญหา การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าและการวางแผน เป็นองค์ประกอบสำคัญขั้นแรกของกระบวนการบริหารงานทุกชนิดซึ่งเริ่มจากการวางแผน (Planning) การจัดระบบ (Organizing) ควบคุมงาน (Controlling) และการประเมินผล (Evaluation) โดยทั่วไปแล้วการวางแผนจะครอบคลุมถึงการกำหนดวัตถุประสงค์นโยบาย วิธีการดำเนินการและการควบคุม

4. การมีส่วนร่วม

พจณี เทียมศักดิ์ (2543, หน้า 17) กล่าวว่า สถานศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทางการศึกษา เพื่อให้การศึกษาสอดคล้องกับชุมชนมากขึ้น การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นนั้นไม่ใช่เพียงแต่มีตัวแทนเข้ามามีบทบาทร่วมในการกำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนเท่านั้นแต่ต้องหมายถึง การนำเอาองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปประกอบเป็นฐานของการกำหนดหลักสูตรและ การจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน การสำนึกและการรับรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้สัมพันธ์สอดคล้องต่อชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง

สมบัติ ท้ายเรือคิง (2547, หน้า 22 – 24) ได้กล่าวไว้ว่า จากข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 8 (2) กำหนดให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 9 (2) มีการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 9 (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาทุกโรงเรียน จึงเพิ่มการสนับสนุนและหาแนวทางให้ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมและส่งเสริมการจัดการศึกษามากขึ้น

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2547, หน้า 54) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือการเข้าเกี่ยวข้องกับทางสมองและอารมณ์ของบุคคล ในสถานการณ์กลุ่มที่สนับสนุนเขาให้ทำประโยชน์กับเป้าหมายของกลุ่มและมีส่วนในหน้าที่รับผิดชอบ

กล่าวโดยสรุป การบริหารโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายและประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ ของโรงเรียน ได้แก่ การร่วมเป็นกรรมการสถานศึกษา การมี

ส่วนร่วมในการคิดแผนงานโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานและร่วมรับผิดชอบ

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

3.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา อันเป็นวาระของชาติ มีสาระเกี่ยวกับการศึกษาปรากฏอยู่ทั้งหมด 9 หมวด โดยเฉพาะหมวด 4 ตั้งแต่มาตราที่ 22 ถึง มาตรา 30 เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งทุกหมวดจะมุ่งประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน มาตรา 24 จะกล่าวถึง การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างชัดเจน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 22) ซึ่งมีแนวกำหนด ให้สถานศึกษาดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1.1 จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

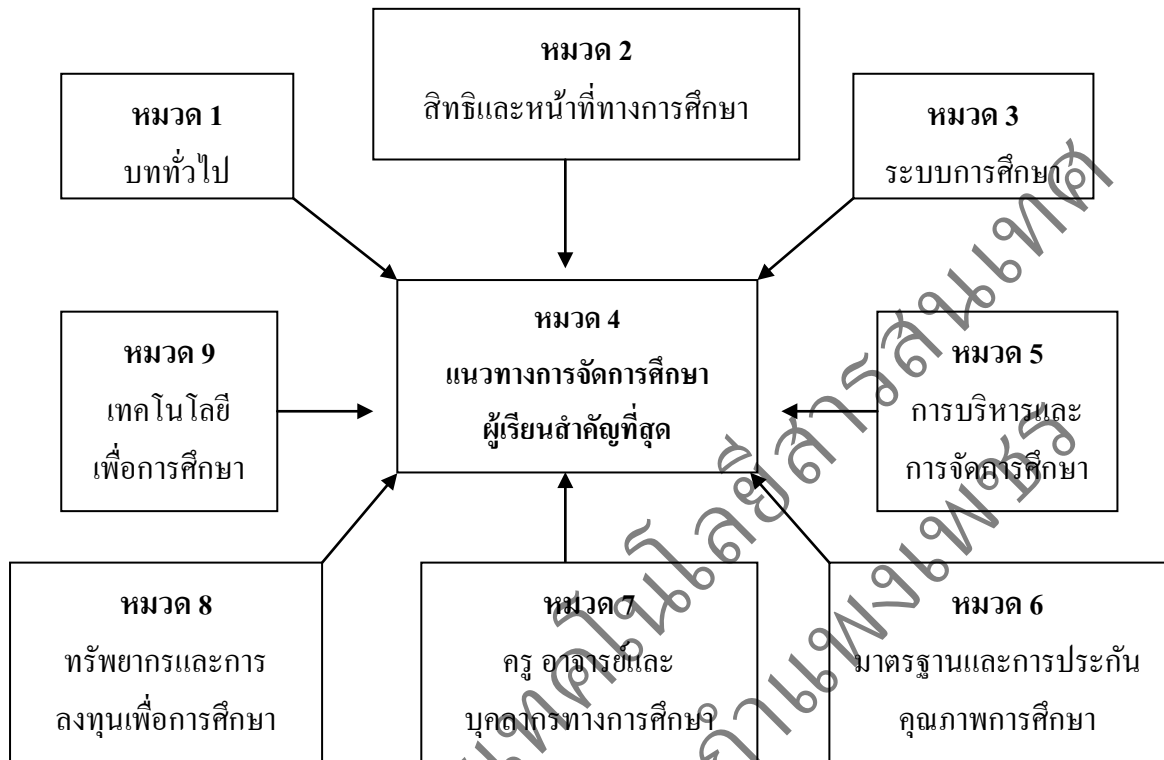
3.1.2 ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3.1.3 จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

3.1.4 จัดกิจกรรมการสอนโดยผสมผสานด้านความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

3.1.5 ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

3.1.6 จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

แผนภูมิที่ 3 แผนภูมิแสดงสาระทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมุ่งสู่แนวการศึกษา
ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

ที่มา : พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542, หน้า 22)

สรุปได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นบทบัญญัติที่ให้แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่มีรูปแบบที่ชัดเจน เป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ สถานศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติให้เกิดผลจริง โดยประสานความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งหวังที่จะได้ผลผลิตทางการศึกษาที่ดี มีประสิทธิภาพที่พึงประสงค์ คือ มุ่งพัฒนาคนไทยเป็นคนที่มีความรู้ดี เก่ง และมีความสุข

3.2 ความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ประเวศ วะสี (2542, หน้า 4) กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนรู้เอาชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง เรียนรู้เพื่อสร้างปัญญาให้รู้จักตนเองรู้จักโลกสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจจิตใจ สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ เรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง มีความสุขสนุกสนานและเกิดฉันทะในการเรียนรู้

ทิสนา แคมมณี (2543, หน้า 5) กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญที่สุด กล่าวคือผู้เรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งทางร่างกายสติปัญญาสังคมและอารมณ์ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร คิดวิเคราะห์ และสร้างความหมายความเข้าใจในสาระและกระบวนการต่าง ๆ ด้วยตนเองรวมทั้งได้ลงมือปฏิบัติจัดการกระทำและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

วิเศษ ชินวงศ์ (2544, หน้า 31) กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย กิจกรรมการเรียนรู้และการวัดประเมินผลที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิต ให้เกิดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

จากแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวสรุปว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เอาชีวิตจริง และเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้งผู้เรียนมีอิสรภาพได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ผู้เรียนรู้ได้รับการพัฒนาแบบองค์รวมได้รับการฝึก ให้มีศักยภาพในการสร้างรูปแบบการคิดผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ด้วยความรู้สึกลึกซึ้งที่ดึงมาอันเป็นการสร้างบุคลิกภาพที่ดึงมา วิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเองคิดอย่างมีระบบและมีวิจารณญาณอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุขเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ได้มีการปฏิบัติหลากหลายแนวทาง และได้สรุปเป็นความหมายเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1. เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการจริง ได้มีการพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ที่ศึกษาค้นคว้า ทดลองและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจด้วยวิธีการกระบวนการและใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน มีความรู้สึกลึกซึ้งซึ้งซึ้งในผลการปฏิบัติของตน สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนสังคม และส่วนรวม

2. เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จัดหรือครูผู้สอนดำเนินการให้สอดคล้องกับผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคลความสามารถทางด้านปัญญาวิธีการเรียนรู้ โดยบูรณาการคุณธรรมค่านิยมอันพึงประสงค์วางแผนการจัดกิจกรรม และประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นระบบให้ผู้เรียนได้พัฒนาสติปัญญาอารมณ์และทักษะการปฏิบัติส่งเสริมสนับสนุนการนำความรู้ไปใช้และเชื่อมโยงกับชีวิตจริงและมีการวัดผลตามสภาพจริง

3. เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้มีส่วนร่วม โดยส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับปัญญา และความต้องการของผู้เรียนมีการ

แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในสถานศึกษา ให้พัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพส่งเสริมให้ครูผู้สอนทำวิจัยในชั้นเรียนเมื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน และสนับสนุนด้านทรัพยากรการลงทุนเพื่อการศึกษา พร้อมทั้งดูแลตรวจสอบกระบวนการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สุรางค์ โคว์ตระกูล (2543, หน้า 135) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัดรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้เรียน

มาลินี จุฑารพ (2537, หน้า 58 – 59) ได้กล่าวถึงธรรมชาติของการเรียนรู้ว่า มนุษย์มีชีวิตอยู่เพื่อการเรียนรู้ และการเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่อย่างมีคุณภาพ การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นและทำให้เกิดประสบการณ์ และประสบการณ์ ทำให้เกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตและธรรมชาติการเรียนรู้มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ความต้องการของผู้เรียน คือ ผู้เรียนอยากเรียนรู้อะไรเมื่อผู้เรียนมีความต้องการอยากรู้หรืออยากเห็นในสิ่งใดก็ตามจะเป็นสิ่งยั่วยุให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้
2. สิ่งเร้าที่น่าสนใจก่อนที่จะได้เรียนรู้ได้จะต้องมีสิ่งเร้าที่น่าสนใจและน่าสัมผัสสำหรับมนุษย์ทำให้มนุษย์ค้นคว้าหาความรู้และใส่ใจที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่น่าสนใจนั้น ๆ
3. การตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่น่าสนใจและน่าสัมผัส มนุษย์จะทำการสัมผัสโดยใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ตาหู ลิ้นชิม จมูกดม ผิวหนังสัมผัส และสัมผัสด้วยใจ เป็นต้น ทำให้มีการแปลความหมาย จากการสัมผัสถึงเร้าใจ การรับรู้ จะได้ประสานความรู้เข้าด้วยกัน มีการเปรียบเทียบและคิดอย่างมีเหตุผล
4. การได้รับรางวัลภายหลังจากการตอบสนองมนุษย์อาจเกิดความพึงพอใจ ซึ่งเป็นกำไรชีวิตอย่างหนึ่งจะได้นำไปพัฒนาคูณภาพชีวิตเช่น การเรียนวิชาชีพชั้นสูงจนสามารถออกไปประกอบอาชีพชั้นสูงได้

จากหลักการข้างต้นได้เสนอแนะในการนำหลักการดังกล่าวไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นที่ความสำคัญใน 4 เรื่อง ดังนี้

1. ด้านความรู้ผู้สอนจำเป็นต้องวิเคราะห์ภารกิจในการจัดการเรียนการสอนว่าจะจัดการเรียนรู้อย่างไรผู้เขียนจึงจะเข้าใจความหมายของสิ่งที่จะเรียนรู้
2. ด้านคุณธรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์เป็นคุณลักษณะสำคัญของการเป็นครู การเป็นแบบอย่างที่ดีของครูจะช่วยให้นักเรียนซึมซับความดีงามซึ่งมีผลต่อชีวิตของนักเรียน เมื่อครูยึดติดหลักความรักความเมตตาต่อนักเรียนด้วยความรักความเข้าใจและเป็นกัลยาณมิตรซึ่งเท่ากับครูได้สร้างความมั่นคงในจิตใจของนักเรียน

3. ด้านกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรเป็นการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ทั่วไป (Generic Learning) ที่ใช้ได้กับหลาย ๆ วิชา เช่น กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ กระบวนการสืบค้น เป็นต้น

4. การบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา เนื่องจากการเรียนรู้สามารถเกิดได้ในทุกที่และทุกโอกาส ทั้งการเรียนรู้ในห้องเรียนในสภาพแวดล้อม และในธรรมชาติผู้เรียนจำเป็นต้องใช้สติปัญญาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้

หลักการในการจัดการเรียนรู้ข้างต้น เป็นเรื่องที่ครูผู้สอนต้องศึกษาวิเคราะห์และเข้าใจสาระสำคัญ เลือกรูปวิธีที่เหมาะสมและลงมือปฏิบัติให้เกิดผลกับผู้เรียนอย่างจริงจังและให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันจริงได้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้จะต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา

3.3 แนวคิด ทฤษฎีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้มีนักการศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับจัดการเรียนรู้จนสามารถค้นพบหลักการ และนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งนักจิตวิทยา และนักการศึกษาได้ให้แนวคิดของการเรียนรู้ไว้ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2542, หน้า 62 – 68) ได้ให้ความหมายของการปฏิรูปการศึกษาไว้ว่า หมายถึง การปรับปรุงแก้ไขข้อปฏิบัติที่ผิดพลาด กวาระเบียบที่ปฏิบัติแล้วนอกจากจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ยังก่อให้เกิดโทษ และเป็นอันตรายต่อส่วนรวมด้วยการแก้ไขดังกล่าวเพื่อการแก้ไข “ทั้งระบบ” โดยควรใช้การกระทำภาคปฏิบัติอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอนผ่านความเห็นชอบร่วมกันหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ที่ “ดีกว่า” และเป็นที่ยอมรับได้ของสังคมในภาพรวม และได้กล่าวไว้ว่า “ประเทศชาตินั้นสร้างขึ้นและดำรงอยู่ด้วยสติปัญญาและลมสลายลงเพราะความโง่เขลาเบาปัญญาและความไร้ซึ่งการศึกษาของปวงชน” การปฏิรูปการศึกษาไทยนั้นควรเริ่มต้นปฏิรูปปรัชญาของการศึกษาก่อน โดยมุ่งปฏิรูปการศึกษาเพื่อสร้างสรรค์คนให้มีความเข้าใจจุดประสงค์ของการศึกษา ซึ่งสรุปได้ 3 ประการ คือ

1. การศึกษาเพื่อนัดตาเป็นการศึกษาเพื่อประโยชน์สูงสุดที่พึงได้แก่ตนเอง เพื่ออาชีพตรงตามต้องการของตลาดแรงงาน การศึกษาไม่ควรมัววัดดูประสงค์เพื่ออาชีพอย่างเดียว แต่ควรเป็นการศึกษาเพื่อเข้าใจถึงแก่นแท้ของปรัชญาการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตของผู้เรียน
2. การศึกษาเพื่อชี้ว่าเป็นวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับคุณภาพจิตใจและรูปพื้นฐานคุณธรรมแก่เยาวชนอันเป็นสิ่งที่ยังขาดอยู่ในระบบการศึกษาของไทย การศึกษาที่สร้างคน

ให้เป็นคนที่สมบูรณ์แบบมีคุณธรรมจริยธรรมมีความเข้าใจความเป็นมนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่น และรับค่านิยมที่ถูกต้องอันมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

3. การศึกษาเพื่อปวงประชา มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเพื่อใช้ความรู้ความสามารถที่ได้จากการศึกษามาช่วยสร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนได้อย่างแท้จริงไม่ใช่เพื่ออับปางชื่อเสียงเกียรติยศเท่านั้น

จากวัตถุประสงค์การศึกษาดังกล่าวได้กำหนด 3 องค์ประกอบที่จำเป็นต้องปฏิรูปคือ คน ระบบ บริบท เพื่อเป็นการเปิดโอกาสในการปฏิรูปเพื่อ “สร้างคน” และคน ๆ นั้นมีโอกาสกลับมาสร้างชาติได้อีกทอดหนึ่งการปฏิรูปการศึกษาอย่างครบถ้วนจึงจำเป็นต้องปฏิรูปองค์ประกอบในลักษณะ 3 ประสาน คือ

1. การปฏิรูปคนที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาคนที่จำเป็นต่อการปฏิรูปแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 การปฏิรูปคนที่เกี่ยวข้องกับโดยตรงต่อระบบการศึกษา อาทิ ครู ผู้บริหาร ผู้เรียน รวมไปถึงพ่อ แม่ ผู้ปกครอง

1.2 การปฏิรูปคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทางอ้อมต่อระบบการศึกษา ได้แก่ สื่อมวลชน นักการเมือง ผู้ประกอบอาชีพกฎหมาย องค์กร ผู้นำชุมชน นักเขียน

2. ปฏิรูประบบการศึกษา ระบบการศึกษาจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับการสร้างคนตามความสามารถที่แต่ละคนพึงมีให้มากที่สุดจึงจำเป็นที่ต้องปฏิรูประบบการศึกษาทั้งระบบ อันได้แก่

2.1 ปฏิรูปการปลูกฝังปรัชญาแนวคิดและค่านิยมที่ถูกต้อง

2.2 ปฏิรูประบบการสอนให้ความคิดวิเคราะห์และประยุกต์ใช้เป็น

2.3 ปฏิรูปการสอนโดยเป็นต้นแบบ หรือแบบอย่าง

2.4 ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษา ที่สมดุลระหว่างความเป็นท้องถิ่น

พร้อมกับความเป็นสากล

2.5 ปฏิรูประบบการศึกษาที่มีความสมดุลระหว่างการศึกษาระดับสูงกับความต้องการในชีวิตจริง

2.6 ปฏิรูปการเรียนการสอน ที่เน้นสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทย

2.7 ปฏิรูประบบการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่เพศกับอาชีพ เชื้อชาติทุกกลุ่มคนในสังคม

2.8 ปฏิรูประบบโดยเปิดเสรีให้เอกชนเข้ามาบริหารจัดการด้านการศึกษา

(Privatization)

2.9 ปฏิรูประบบการศึกษาเพื่อให้มีลักษณะเป็นพลวัตสามารถเปลี่ยนแปลงและปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว

2.10 ปฏิรูประบบการวางแผนการจัดการศึกษา ให้การศึกษา มีส่วนสนับสนุน และการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

2.11 ปฏิรูปรูปแบบการจัดการศึกษา จัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะของเด็กแต่ละกลุ่มตามความสามารถในการเรียนรู้

2.12 ปฏิรูปองค์ประกอบของการศึกษาคือ 3 ด้าน คือ ความรู้ คุณลักษณะชีวิต และทักษะ

3. ปฏิรูปบริบทแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา หมายถึง การปฏิรูปสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อและเกี่ยวเนื่องกับการศึกษาทั้งในแง่ของการส่งเสริม สนับสนุน หรืออุปสรรค บริษัทต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาสามารถผลักดันให้อุปสรรคการศึกษาสำเร็จหรือล้มเหลวนั้นได้แก่

3.1 บริบทครอบครัว

3.2 บริบทการเมือง

3.3 บริบทราชการ

3.4 บริบทเอกชน

3.5 บริบท สื่อต่างๆ ในสังคม

3.6 บริบทสังคมแห่งการเรียนรู้

3.4 แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กรมวิชาการ (2544, หน้า 9 – 10) ได้กล่าวไว้ว่า หลักการในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สถาบันศึกษาครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพึงปฏิบัติโดยยึดตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 โดยยึดหลักการในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือผู้เขียนเป็นศูนย์กลางตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. การปรับตัวความคิดของครูให้มองนักเรียนบนพื้นฐานของความรัก ความเข้าใจว่านักเรียนมีศักยภาพในการเรียนรู้พร้อมเอื้ออำนวยความสะดวกจัดบรรยากาศ ให้เอื้อต่อผู้เรียนในการแสวงหาความรู้มีอิสระในการคิดลงมือปฏิบัติจริง

2. การจัดประสบการณ์เรียนรู้ โดยยึดหลักการพัฒนาผู้เรียนให้ศักยภาพสูงสุด ผู้เรียนได้พัฒนาตนทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญาอารมณ์และสังคม หลังเรียนหรือหลังฝึกกิจกรรม มีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเองและภาคภูมิใจในผลการปฏิบัติของตน

3. การยึดชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นหลักในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการคิดเชิงระบบและคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีรูปแบบการคิดของตนเอง ค้นพบตนเองสามารถเชื่อมโยงความรู้ทักษะและประสบการณ์ต่าง ๆ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยยึดหลักความแตกต่างระหว่างบุคคล

5. การจัดประสบการณ์โดยใช้คุณธรรม จริยธรรม นำความรู้ และบูรณาการคุณธรรมในการจัดประสบการณ์ทุกกลุ่มวิชา และทุกขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ถือว่าครูทุกคนมีหน้าที่พัฒนาผู้เรียนให้ประพฤตินยึดหลักคุณธรรมและพัฒนาให้มีค่านิยมอันพึงประสงค์

6. การออกแบบการจัดการการเรียนรู้ และใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับธรรมชาติวิชาและวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน ใช้ชีวิตผลและประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลายตามสภาพจริงและถือว่าการวัดและประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้และใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้

จากแนวคิด ทฤษฎีนักจิตวิทยาได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ของคนและสัตว์จนสามารถค้นพบหลักการมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543, หน้า 4 – 7) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นความคิดเชิงปรัชญาที่กำหนดไว้ใน มาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และเป็นหลักการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาจากพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้หลายทฤษฎี เช่น พุทธิปรัชญา จิตวิทยาสาขามนุษย์นิยม (Humanistic Approach) ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) และการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การกำหนดจุดหมายสาระกิจกรรมแหล่งเรียนรู้สื่อการเรียน และจัดประเมินผลที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัดความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

3.5 แนวคิด ทฤษฎีการบริหารจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

มีนักการศึกษาได้ให้แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2544, หน้า 75 – 78) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้มีส่วนร่วม หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ คณาจารย์ องค์กร พ่อแม่ผู้ปกครอง ชุมชน สถาบันทางวิชาการ หน่วยงานสื่อมวลชน ซึ่งจะส่งผลดีต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ครูผู้สอน จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้และเอื้ออำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ข้อกำหนด

ในกฎหมาย ดังกล่าวชี้ให้เห็นบทบาทของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้อย่างชัดเจน โดยการประสานเชื่อมโยงบทบาทของทุกคนให้เกิดการปฏิรูปทั้งสถานศึกษา (Whole School Approach) ซึ่งจะมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการปฏิรูปการเรียนรู้และนำโรงเรียนไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งปัญญา มีบทบาทคือปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารจัดการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนไว้ในธรรมนูญ โรงเรียนมีแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 4 ที่ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา ปรับปรุงบริหารจัดการให้เอื้ออำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอนมีเสรีในการคิดพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ทำการวิจัยในชั้นเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างเพื่อนครู การทำงานเป็นทีมพนักกกำลังระหว่างกลุ่มวิชาพัฒนาผลการเรียนรู้ให้ได้มาตรฐาน หลักสูตร พัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถ “ใช้โลก” เป็นห้องเรียน จัดให้มีระบบนิเทศภายในช่วยเหลือครูในบ้าน การพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2. ครูผู้สอนมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยเอื้อ (Facilitate) ให้ผู้เรียนเรียนรู้และพัฒนาตนเองมีบทบาท คือปรับเปลี่ยนแนวคิดให้เอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้เป็นตัวอย่างในการพัฒนา วินัยในตนเอง พัฒนาดตนเองอยู่เสมอให้มีความรู้และความสามารถในการปลูกฝังค่านิยมที่ดี และมีจริยธรรม ให้ความรักความเมตตาต่อผู้เรียน ออกแบบการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลตามสภาพจริง ทำวิจัยในชั้นเรียนควบคู่กับการเรียนการสอน นำผลมาพัฒนาปรับปรุงสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทของผู้เรียน

3. ผู้ปกครองนักเรียนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) โดยตรง เป็นผู้ได้รับผล คือ คุณภาพการเรียนรู้ของบุตรและผู้อยู่ในปกครอง มีบทบาทคือ

- 3.1 ปรับเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้
- 3.2 ให้ความรักและความอบอุ่น
- 3.3 ให้การอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่ในการสร้างสุขนิสัยที่ดี และพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ และป้องกันปัญหาต่าง ๆ
- 3.4 เป็นตัวอย่างแก่บุตรธิดา และปลูกจิตสำนึกเรื่องวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ ความปลอดภัย
- 3.5 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในบ้าน
- 3.6 ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำ และการเสริมแรง
- 3.7 เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต

4. ชุมชนเป็นผู้มีส่วนได้รับผลจากการพัฒนาของโรงเรียนและมีศักยภาพในการส่งเสริมให้โรงเรียนสามารถปฏิรูปการเรียนรู้ โดยนำภูมิปัญญาและทรัพยากรของชุมชนเข้ามาช่วยสนับสนุนโรงเรียนมีบทบาท คือ

- 4.1 ปรับเปลี่ยนแนวคิด เชื่อในเรื่องการปฏิรูปการศึกษา
- 4.2 ให้ความร่วมมือในการระดมทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้
- 4.3 ร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในการพัฒนาสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน
- 4.4 ประสานสัมพันธ์กับสถานศึกษา เพื่อสร้างบรรยากาศให้ชุมชน

เป็นแหล่งการเรียนรู้และพัฒนาชุมชนเป็นสังคมแห่งปัญญา

- 4.5 ดูแลเอาใจใส่พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชน

5. ศึกษานิเทศก์ เป็นผู้มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาของครูผู้สอน ในการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้มีบทบาท คือ

- 5.1 ปรับเปลี่ยนแนวคิดและความเชื่อมั่นในเรื่องการปฏิรูปการเรียนรู้
- 5.2 พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
- 5.3 เป็นสื่อกลางในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติจริงในสถานศึกษา
- 5.4 ร่วมมือกับผู้บริหารสถานศึกษาในการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรและ

การจัดการเรียนรู้

- 5.5 สนับสนุนช่วยเหลือทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง
- 5.6 เป็นกัลยาณมิตร

6. หน่วยงาน สถาบัน และองค์กรต่าง ๆ

- 6.1 มีบทบาทในการนิเทศช่วยเหลือโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
- 6.2 มีแนวคิดใหม่ ๆ ในการปฏิรูปการเรียนรู้

6.3 สนับสนุนทรัพยากรแหล่งวิชาการสถานประกอบการเพื่อเป็น

แหล่งการเรียนรู้

6.4 ส่งเสริมสนับสนุนให้ความร่วมมือกับสถาบัน / หน่วยงานที่จัด

การศึกษา

6.5 วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน

เป็นสำคัญ

7. สื่อมวลชน มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สังคมเป็นแหล่งการเรียนรู้

ให้แก่สังคมและชุมชน โดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญ

นอกเหนือจากบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารกับประชาสัมพันธ์เข้าใจกระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

ชัยพจน์ รักราม (2544, หน้า 11) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของการปฏิรูปการศึกษา คือ การกระจายอำนาจการบริหารจัดการจากส่วนกลางไปยังเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความเป็นอิสระและคล่องตัวในการตัดสินใจตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 5 มาตรา 39 และมาตรา 40 ให้ราชการส่วนกลางระดับกระทรวงมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาแห่งชาติ ในการกำหนดนโยบายและแผนกำหนดมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษากำกับดูแลและประเมินผลการจัดการศึกษาในส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของส่วนราชการนั้น ๆ ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ แผนงานหรือ โครงการปฏิรูปการศึกษาและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

วิเศษ ชินวงศ์ (2544, หน้า 31) ได้กล่าวไว้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 การปฏิรูปการศึกษาตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ในองค์การของการบริหารไม่ว่าจะเป็นระบบการสอบคัดเลือกหรือการสรรหาคณาจารย์ เพื่อการแต่งตั้งผู้บริหารสถานศึกษาที่เคยใช้รูปแบบจากการสรรหา ก็เปลี่ยนเป็นการคัดเลือก ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้บริหาร “มีอาชีพ” อย่างแท้จริงในการรองรับการประกันคุณภาพการศึกษา

เนตรนพิชญ์ จำปาทองเทศ (2544, หน้า 22 – 23) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษาจะต้องบริหารงานตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (มาตรา 39) ที่มุ่งกระจายอำนาจการบริหารวิชาการงบประมาณบุคลากรและ การบริหารทั่วไป ไปยังเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาให้มากที่สุด และใน (มาตรา 40) โดยให้สถานศึกษาขึ้นพื้นฐานและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาบริหารงาน โดยคณะกรรมการสถานศึกษาให้กระทรวงศึกษาธิการทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผน และมาตรฐานการศึกษา ตลอดจนสนับสนุนทรัพยากร ติดตามตรวจและประเมินผลการจัดการศึกษาตาม (มาตรา 31) หลักการดังกล่าวจึงทำให้วัฒนธรรมการบริหารงานเปลี่ยนไปจากการที่คน ๆ เดียวมีอำนาจเบ็ดเสร็จก็ต้องเปลี่ยนมาเป็นการบริหาร โดยองค์คณะกรรมการเพื่อให้การบริหารนั้นเป็นของทุกคน โดยทุกคน และเพื่อทุกคน แนวคิดทฤษฎีการบริหารที่ผู้บริหารควรพิจารณานำไปใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียน TQM. (Total Quality Management) ซึ่งเป็นการบริหารแบบมุ่งสู่คุณภาพทั้งองค์กรทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและปรับปรุงงานหรือการบริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) จากกระทรวงไปยังสถานศึกษา
2. หลักการมีส่วนร่วม (Participation or Collaboration or Involvement) เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหาร การตัดสินใจและร่วมกันจัดการศึกษา
3. หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน (Return Power to People) เพื่อให้ท้องถิ่นและประชาชนได้ดำเนินการจัดการศึกษาของตนเอง
4. หลักการบริหารตนเอง (Self Managing) เพื่อเป็นโอกาสให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่ที่จะบริหารจัดการด้วยวิธีการที่หลากหลายภายใต้นโยบายที่ได้รับจากส่วนกลาง ซึ่งเชื่อมั่นว่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม
5. หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) โดยส่วนกลางจะมีองค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานตามนโยบายที่กำหนด

สุรศักดิ์ ปาเส (2543, หน้า 70-73) ได้กล่าวว่า นักบริหารการศึกษามีอาชีพภายใต้รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในยุคการบริหารจัดการศึกษาไทยปัจจุบัน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นโครงสร้างการบริหารการศึกษารูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของกฎหมายการศึกษาที่เรียกว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เป็นการจับโครงสร้างการบริหารการศึกษาโดยยึดหลักของการมีเอกภาพ ซึ่งนโยบายหลากหลายในการปฏิบัติโดยเน้นระบบการกระจายอำนาจ และการยึดหลักการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเป็นสำคัญ ตามนัยแห่งพระราชบัญญัติการศึกษา มาตรา 9, 37, 38, 39 และมาตรา 40 ทั้งนี้ได้มีกำหนดเป็นเขตพื้นที่การศึกษาที่มีระบบชัดเจนตามกรอบข่ายงาน และบทบาทหน้าที่ของบุคลากรเพื่อส่งผลต่อประสิทธิภาพสูงสุดจากรูปแบบโครงสร้างใหม่เป็นระบบการบริหารที่ส่งผลโดยตรงต่อบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะด้านการจัดการศึกษาเหล่านี้จะมีศักยภาพที่จะดำเนินบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพจะนำมาซึ่งความสำเร็จของกระบวนการปฏิรูปการศึกษาของไทยได้ในอนาคต คำว่า “มืออาชีพ” (Professional) จึงกลายเป็นคำสำคัญ (Key Word) ต่อบุคลากรทางการศึกษาในการที่จะสร้างเสริมความเชื่อมั่นให้กับสังคมส่วนรวมที่มีต่อผลิตผลทางการศึกษาที่สังคมคาดหวังจะได้รับ ผู้บริหาร (The Administrators) เปรียบได้ว่าเป็นจอมทัพสำคัญที่จะนำพาองค์กรให้ก้าวไปในกระแสแห่งการปฏิรูป และยุคของการเปลี่ยนแปลงทางบริบท (Context) หลากหลายส่วนนั้นน่าจะเปรียบได้กับ “ผู้บริหารมืออาชีพ” จึงจะเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน มิติสำคัญของการสร้างสรรค์การเป็นนักบริหารการศึกษามีอาชีพควรมีคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้

1. มองกว้างไกลอย่างต่อเนื่องและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ (Vision) สามารถกำหนดกลยุทธ์ในการบริหาร (Strategic Management) ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์มีทักษะในการกำหนดเป้าหมาย นโยบายและวิธีการทำงานที่ชัดเจน
2. สามารถที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ (Analysis Situations) เพื่อกำหนดแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายนโยบายได้อย่างเหมาะสม
3. ไวต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในองค์กร นอกองค์กร และมีข้อมูลน่าเชื่อถือ

4. ความสามารถในการจัดการระบบการสื่อสารในโรงเรียนให้ได้ผล (Effective Communication) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้ทั่วถึงทุกระดับขององค์กรต้องมีความรู้และเข้าใจเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) เป็นอย่างดี

5. ความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคล (Human Resources Management) ต้องสามารถวางแผนบุคลากร สรรหาและคัดเลือก กำหนดระบบการงบประมาณ ความก้าวหน้าในอาชีพ และการพัฒนาทรัพยากรบุคคล

6. มีคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารจัดการ และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นแบบอย่างได้

บุญช่วย ศิริเกษ (2540, หน้า 25-38) ได้กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะของผู้นำมีพื้นฐานความเชื่อว่าคนที่เป็นผู้นำย่อมมีลักษณะเฉพาะเหนือกว่าสมาชิกในกลุ่ม หรือมีลักษณะเฉพาะของผู้นำ ผู้นำที่ดีที่ประสบผลสำเร็จควรมีคุณสมบัติหรือคุณลักษณะผู้นำ 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านภูมิหลัง ผู้นำควรเป็นผู้มีการศึกษาดี มีฐานะทางเศรษฐกิจและฐานะทางสังคมดี สามารถเข้าถึงคนได้ทุกรูปแบบและทุกสถานการณ์
2. ด้านความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญ ผู้นำควรจะเป็นผู้ที่มีสติปัญญาและไหวพริบดี มีความสามารถในการตัดสินใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีมโนคติ (Conceptual) สูง มีความรู้ในเทคนิคการปฏิบัติงานดี มีความสามารถในการถ่ายทอดและแสวงหาความรู้อยู่เสมอ และมีความจำปี มีความสามารถในการจูงใจคน มีความสามารถในการพูดและการสื่อความหมาย
3. ด้านบุคลิกภาพภายนอก ผู้นำควรเป็นผู้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีสง่า รุปร่างหน้าตาภิรยาทำทางดี และมีความสุขพบนอบน้อมต่อบุคคลทั่วไป
4. ด้านบุคลิกภายใน ผู้นำควรมีความกระตือรือร้นตื่นตัวอยู่เสมอ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความเสียสละ ขยัน อดทน ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม รับผิดชอบต่องาน มีเหตุมีผล เสมอต้นเสมอปลาย มีใจกว้าง มีอารมณ์ขัน มีความทะเยอทะยาน และควบคุมตัวเองได้

5. ด้านเจตคติค่านิยมและแรงจูงใจ ผู้นำควรมีเจตคติที่ดีต่อการบริหารงาน และวิชาชีพของตน มีความจงรักภักดีต่อกลุ่ม มองโลกในแง่ดี เห็นคุณค่าของการทำงานเป็นทีม ให้เกียรติและยอมรับความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จูงใจคนทำงานโดยวิธีการมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาควบคุมตนเองมากที่สุด มีแรงจูงใจใฝ่หาความสำเร็จในกรทำงานสูง

คุณลักษณะพื้นฐานเบื้องต้นนั้นสอดคล้องกับถวิล อรัญเวศ (2544, หน้า 17 – 19) ได้กล่าวว่า นักบริหารมืออาชีพ คือบุคคลที่เป็นมืออาชีพในการบริหารจริง ๆ มีประสิทธิผลการบริหารมาอย่าง โดดเด่นเป็นที่ยอมรับของสังคม บริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จนได้รับการยอมรับทั้งระดับหน่วยงาน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับชาติ จากการทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเป็นผู้มีหลาย ๆ สิ่ง หลาย ๆ อย่าง ซึ่งบุคคลในทีมงานอาจจะไม่มีหรือมีน้อยนั่นก็คือ การเป็นผู้มีศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงาน โดยเฉพาะ “ภาวะผู้นำ” ในอันที่จะชักจูงหรือโน้มน้าวเพื่อนร่วมงานให้คล้อยตามต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ ขององค์กรเพื่อให้ทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง และคุณลักษณะของนักบริหารมืออาชีพในยุคเขตพื้นที่การศึกษาควรมีลักษณะดังนี้

1. กล้าตัดสินใจเพราะการตัดสินใจเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของนักบริหาร นักบริหารมืออาชีพต้องเป็นผู้มีข้อมูลเพียงพอในการตัดสินใจ หรือวินิจฉัยสั่งการ และเป็นคนที่สามารถรอบคอบมีเหตุผลในการตัดสินใจ

2. ไวต่อข้อมูล นักบริหารมืออาชีพจะต้องเป็นคนทันสมัยไวต่อข้อมูลข่าวสารหรือการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ฉะนั้น จึงต้องเป็นผู้ติดตามข่าวสารต่าง ๆ อยู่เสมอ

3. เพิ่มพูนวิสัยทัศน์ นักบริหารมืออาชีพจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล สามารถมองเห็นภาพในอนาคตและแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี

4. ซื่อสัตย์และสร้างสรรค์ผลงาน นักบริหารมืออาชีพ จะต้องมีความซื่อสัตย์และสร้างสรรค์ผลงานใหม่ให้ปรากฏต่อสายตาเพื่อนร่วมงานและสาธารณชนอยู่เสมอ

5. ประสานสัมพันธ์ นักบริหารมืออาชีพจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่สามารถประสานงานกับหน่วยงานหรือบุคคลที่สามารถประสานงานกับหน่วยงานหรือบุคคลต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี สามารถไกล่เกลี่ยข้อกรณีพิพาทได้และสามารถขจัดปัดเป่าปัญหาต่าง ๆ ในหน่วยงานได้

6. คิดสร้างสรรค์วิธีการทำงานใหม่ ๆ นักบริหารมืออาชีพจำเป็นต้องเป็นผู้คิดหาวิธีการทำงานแบบใหม่ ๆ อยู่เสมอนั่นคือหลักการทำงาน เช่น ต้องรู้ว่าจะทำอะไร อะไรควรตั้ง

วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายไว้ชัดเจน ต้องรู้ว่าจะทำอย่างไร มีความตั้งใจทำงาน เต็มใจ สุขุม รอบคอบในการทำงานแน่วแน่ในการทำงาน ประเมินผลงานของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยใจ เป็นกลางยุติธรรมและเปิดเผย

7. จูงใจเพื่อนร่วมงาน นักบริหารมีอาชีพจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่สามารถโน้มน้าว หรือจูงใจเพื่อนร่วมงานให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน และมีความรับผิดชอบต่องานสูง

8. ทนทานต่อปัญหาและอุปสรรค นักบริหารมีอาชีพจะต้องมีความอดทน อดกลั้นต่อปัญหาและอุปสรรคที่กำลังเผชิญและพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาให้เรียบร้อย อย่างสันติ

9. รู้จักยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ นักบริหารมีอาชีพ จะต้องรู้จักยืดหยุ่นและ อ่อนตัวตามเหตุการณ์นั้น ๆ ไม่ตึงเกินไปหรือไม่หย่อนยานเกินไป บางครั้งต้องดำเนินการในสายกลาง แต่บางครั้งต้องเด็ดขาดเพื่อจะแก้ไขปัญหามาให้สงบเรียบร้อย

10. บริหารงานแบบมีส่วนร่วม นักบริหารมีอาชีพ จะต้องบริหารงานแบบ ให้ทีมงานมีส่วนร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ

จากหลักการและแนวคิดการบริหารจัดการศึกษา ในยุคเขตพื้นที่การศึกษา นักบริหารมีอาชีพจะต้องเป็นบุคคลที่มีอุดมการณ์ในการบริหารงานให้เป็นไปตามภารกิจขององค์กร หรือหน่วยงานอย่างจริงจัง จึงจะบังเกิดผลสำเร็จต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย ของการจัดการศึกษาเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมอย่างยั่งยืนตลอดไป

3.6 ทฤษฎีการเรียนรู้และประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทฤษฎีหลักการแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้มีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นของไทย และของสากล แต่ในที่นี้จะนำมาเสนอทั้ง 2 แบบซึ่งเป็นทฤษฎีหลัก สามารถที่จะเลือกนำมาใช้ ให้เหมาะสมกับสภาพและบริบทของแต่ละบุคคลดังนี้

3.6.1 ทฤษฎีการเชื่อมโยง

3.6.1.1 การเรียนรู้แบบลองถูกลองผิด ธอร์นไดค์ (Thorndike) เป็นผู้ตั้ง ทฤษฎีนี้ เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการลองผิดลองถูก ร่างกายจะใช้วิธีตอบสนองสิ่งเร้า หลาย ๆ สิ่ง จนกว่าจะพบการตอบสนองที่ถูกต้องเหมาะสมกับเหตุการณ์และสถานการณ์ การค้นคว้า เรื่องนี้ ธอร์นไดค์ ได้ตั้งกฎแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญคือ กฎแห่งความพร้อม (Law of Exercise) คือ การได้กระทำซ้ำ ๆ ในการกระทำหรือแสดงพฤติกรรม ยิ่งทำให้พฤติกรรมนั้น ๆ มีความสมบูรณ์ แบบยิ่งขึ้น ถ้าไม่ฝึกกระทำอยู่เสมอ พฤติกรรมนั้นจะค่อย ๆ เลือนรางไป การกระทำซ้ำ ๆ จะทำให้ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองคลายลง กฎแห่งผล (Law of Effect) กล่าวคือ พฤติกรรมที่ทดลองไปแล้วได้ผลตอบสนองเป็นที่น่าพอใจ จะทำให้เกิดการกระทำพฤติกรรมนั้นอีก

3.6.1.2 ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory) เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มเชื่อมโยงอีกทฤษฎีหนึ่ง ซึ่งกล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อคนเรามีความต้องการเป็นเสริมแรง ได้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและตอบสนองดีขึ้น เนื่องจากความใกล้ชิดระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง การเสริมแรง รวมทั้งการใกล้ชิดระหว่างการตอบสนองและการเสริมแรง

3.6.1.3 ทฤษฎีความใกล้ชิดระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง (S-R Contiguity Theory) ทฤษฎีนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองเช่นเดียวกัน และเชื่อว่าคนเราเรียนรู้ จากการกระทำในสิ่งที่เรียนรู้แล้วนั้นซ้ำอีก จากนั้นความรู้บางอย่างไม่สมบูรณ์มีความผิดพลาดอยู่พฤติกรรม โดยส่วนรวมก็จะไม่สมบูรณ์

3.6.2 ทฤษฎีสนาม (Field Theory)

นักจิตวิทยามีความเชื่อในเรื่องนี้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่คนเราค้นพบข้อเท็จจริงและเข้าใจต่อความสัมพันธ์ของข้อเท็จจริงเหล่านั้น สามารถมองเห็นความสำคัญของสิ่งเร้าเป็นส่วนรวม และการตอบสนองได้ถูกต้อง โดยอาศัยการหยั่งเห็น เมื่อแก้ปัญหาโดยการ หยั่งเห็นแล้วก็จะเกิดรอยการพิมพ์ (Trace) และคนเราก็นำวิธีการนั้น ๆ ไปใช้ในโอกาสอื่นต่อไป เช่น กลุ่มจิตวิทยาเกสทอลต์ (Gestalt Psychology) ทฤษฎีนี้ฟังถึงเรื่องการจัดประสบการณ์ โครงสร้าง และกระบวนการของประสบการณ์ โดยกล่าวว่า การเรียนรู้เป็นการรวมตอบสนองทั้งสิ่งที่มีต่อสิ่งเร้า ประสบการณ์ทั้งหลายต่างก็เป็น โครงสร้าง คนเราไม่ได้ตอบสนองต่อส่วนย่อย ๆ ที่แยกกัน นักจิตวิทยาเกสทอลต์ ไม่ได้สนใจศึกษาเรื่องการเรียนรู้โดยตรง แต่ศึกษาถึงสิ่งต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และมีควมเห็นคิดว่า ทฤษฎีของตนเองสามารถนำมาใช้อธิบายการเรียนรู้ได้เช่นกัน

3.6.3 ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540) ได้นำเสนอแนวคิดในการจัดการศึกษา และการสอนตามหลักพุทธธรรมซึ่งครอบคลุมในเรื่องการพัฒนาปัญญาและการคิดไว้จำนวนมาก ซึ่งทฤษฎี หลักการและแนวคิดตามหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาและการสอนที่พระธรรมปิฎกได้เผยแพร่ที่สำคัญ ๆ ดังนี้

3.6.4 ทฤษฎีพื้นฐาน

3.6.4.1 ความสุขของมนุษย์เกิดจากการรู้จักดำเนินชีวิตได้ถูกต้องทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น

3.6.4.2 การรู้จักดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง คือ การรู้จักคิดเป็นทำเป็น และพูดเป็น

3.6.4.3 การคิดเป็นหรือการคิดอย่างถูกต้องเป็นศูนย์กลางที่บริหารชีวิตทั้งหมด

3.6.4.4 กระบวนการคิดเป็น เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ฝึกฝนได้ โดยกระบวนการที่เรียกว่า การศึกษาหรือศึกษา การพัฒนานั้นเรียกว่า การพัฒนาสัมมาทิว ผลที่ได้คือ มรรค หรือ การกระทำที่ดีงาม

3.6.4.5 แก่นแท้ของการศึกษา คือ การพัฒนาปัญญาของตนเองให้เกิดสัมมาทิว คือ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ค่านิยมที่ถูกต้อง ดีงาม เกื้อกูลแก่ชีวิตและครอบครัว

3.6.4.6 สัมมาทิว ทำให้เกิดการพูด และการกระทำที่ถูกต้องดีงาม สามารถดับทุกข์และแก้ปัญหาได้

3.6.4.7 ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิวได้มี 2 ประการ คือ ปัจจัยภายนอกหรือเรียกว่า ปรโต โฆสะ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น พ่อแม่ เพื่อน สื่อมวลชน เป็นต้น และปัจจัยภายในหรือเรียกว่า โยนิโสมนสิการ ได้แก่ การคิดเป็น

3.6.4.8 การศึกษาทั้งหลายที่จัดกันมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทำกันอย่างเป็นงานเป็นการ เป็นระบบระเบียบ ถือว่าเป็น ปรโต โฆสะทั้งสิ้น

3.6.4.9 บุคคลส่วนใหญ่ในโลกจะสามารถพัฒนาตนเองให้ใช้โยนิโสมนสิการอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัย ปรโต โฆสะก่อนในเบื้องต้น

3.6.4.10 โยนิโสมนสิการ เรียกว่า การคิดเป็น เป็นความสามารถที่บุคคลรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ โดยวิหิตหาเหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุตลอดทางจนถึงผลสุดท้ายที่จะเกิดขึ้นและสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ด้วยวิธีการแห่งปัญญา การที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ในการดำเนินชีวิตนั้นอาจต้องพบปัญหาต่าง ๆ มนุษย์จะต้องคิดใคร่ครวญโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ เป็นตัวควบคุมกระแสความคิดให้อยู่ในทางที่ดีงาม ก่อนตัดสินใจกระทำลงไป

พิสนา แชมมณี และคนอื่น ๆ (2540) ได้นำเสนอรูปแบบที่น่าสนใจมากคือ การพัฒนากระบวนการคิดด้วยกลยุทธ์หมุนวงล้อทางปัญญา ซึ่งสรุปได้ว่า การคิด มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ด้านคือ คุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด ทักษะการคิด ลักษณะการคิด กระบวนการคิด การควบคุมและประเมินการคิดของตนเองและข้อมูลที่ใช้ในการคิด ซึ่งครูอาจใช้แนวทางในการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิด ดังนี้

แนวที่ 1 ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป หรือบทเรียน / กิจกรรมสำเร็จรูป เพื่อพัฒนาการคิดโดยตรง

แนวที่ 2 ใช้รูปแบบหรือกระบวนการสอนที่เน้นกระบวนการคิด

แนวที่ 3 พยายามส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะความคิด ลักษณะการคิด และกระบวนการคิดในกิจกรรมการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ

ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ถ้าครูมีความเข้าใจในองค์ประกอบความคิด และพยายามปลูกกระตุ้นสมองของนักเรียนให้ฝึกใช้ความคิดในลักษณะต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดคล่อง คิดได้หลากหลาย คิดให้ละเอียดลออ และคิดให้ชัดเจน ลักษณะการคิดทั้ง 4 แบบนี้ ถือเป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้คิดทั้งหลาย ซึ่งจะต้องนำไปใช้ในการคิดลักษณะอื่น ๆ ที่มีความซับซ้อน เพื่อเตรียมตัวสำหรับการเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ที่คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น เป็นผู้ที่มีเหตุผล มีความคิดวิจารณ์ญาณ มีความคิดวิจารณ์ญาณในการดำเนินชีวิตในอนาคตต่อไป

3.6.5 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 1-5) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ที่เน้นเกิดขึ้นที่จิตใจ ดังนั้น การเรียนการสอนที่ไม่เข้าถึงจิตใจผู้เรียน จึงไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ไม่ว่าผู้สอนจะสอนดีเพียงใดก็ตาม หลักของการเรียนให้รู้จึงมีเพียงประการเดียวเท่านั้น คือ ต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและที่ว่ามีส่วนร่วมก็คือ ใจของเขาเข้าร่วม มิฉะนั้นจะไม่เกิดการเรียนรู้ได้เลย

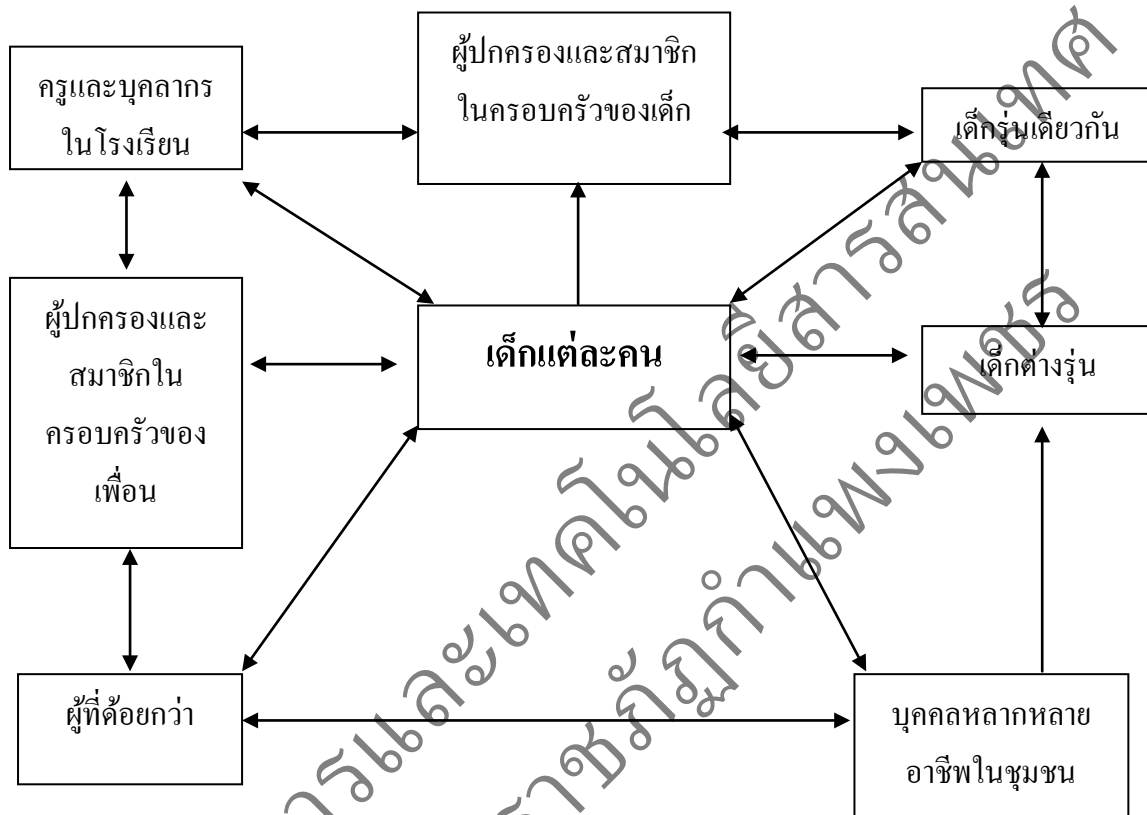
ทิสนา แคมมณี กล่าวว่า ในกระบวนการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนเป็นมิติที่มักถูกละเลย หรือมองข้ามไป โดยปกติความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ เป็นการแข่งขันกัน ลักษณะต่างคนต่างเรียน และลักษณะร่วมมือกัน ที่เน้นความสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังนี้คือ

1. มีการพึ่งพาอาศัยกัน (Positive Interdependence)
2. มีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด (Face – to – Face – Primitive Interaction)
3. สมาชิกทุกคนมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ (Individual and Accountability)
4. มีการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (Group Processing)

หากผู้เรียนได้ร่วมมือกันในลักษณะดังกล่าว จะเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น เนื่องจากการร่วมมือกัน ช่วยให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย มีแรงจูงใจภายในแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ รู้จักใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ และรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กันดีขึ้น และมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้นด้วย

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้เป็นการนำเสนอมิติใหม่ของการเรียนการสอน ที่เรียกว่า การศึกษา 100% หมายถึง การเรียนรู้เต็ม 100% ของเวลาของผู้เรียน โดยมีครูเป็นผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้ให้เต็มร้อย ศูนย์กลางของการเรียนจึงอยู่ที่ผู้เรียน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ก็คือ การที่เด็กแต่ละคนมีส่วนร่วม โดยเอาใจมาร่วมทำให้ตัวเขาเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ครูอยากให้รู้ ไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อม

แผนภูมิที่ 4 แผนภูมิแสดงการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 5)

3.7 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความคิด

3.7.1 แนวคิดกระบวนการทางปัญญาของประเวศ วะสี

กระบวนการทางปัญญาของประเวศ วะสี เป็นกระบวนการในการพัฒนาปัญญาของผู้เรียนจากการฝึกการคิดในพื้นที่ฐาน ไปจนถึงการคิดระดับสูง การสร้างความรู้ด้วยตนเอง และเผยแพร่โดยการเขียนเชิงวิชาการ ประกอบด้วยกิจกรรมหลักในการฝึก 10 ขั้นตอน ได้แก่ (อ้างถึงใน สิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวจนัง, 2545, หน้า 17 – 18)

3.7.1.1 การสังเกต โดยการสังเกตจากสิ่งที่พบเห็นในธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมในชุมชนซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดปัญหา โลกทัศน์ และวิธีคิด

3.7.1.2 การบันทึก เมื่อสังเกตแล้วควรบันทึกสิ่งที่พบไว้ ซึ่งอาจจะเป็นการเขียนบรรยายวาดภาพ ถ่ายภาพ หรือเขียนแผนที่ความคิด (Mind mapping) ตามความสามารถของแต่ละคน

3.7.1.3 ฟีกการนำเสนอ เมื่อสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาแล้ว ควรมีการนำผลงานมานำเสนอให้แก่บุคคลอื่นได้รับทราบ ซึ่งเทคนิคการนำเสนอมีหลายวิธี แล้วแต่ละเลือกตามความเหมาะสม

3.7.1.4 ฟีกการฟัง เป็นการฟังอย่างมีฉันทะ สติ และสมาธิ เพื่อช่วยให้เข้าใจเรื่องที่ฟังได้เร็วขึ้น

3.7.1.5 ฟีกปุจฉา-วิสัชนา เมื่อมีการนำเสนอและการฟังแล้วควรมีการฟีกปุจฉา และวิสัชนาหรือการตอบถาม ซึ่งเป็นการฟีกใช้เหตุผลวิเคราะห์ทำให้เกิดความแจ่มแจ้งในเรื่องนั้น ๆ เพื่อให้ความเข้าใจแจ่มแจ้งมากขึ้น

3.7.1.6 ฟีกตั้งสมมุติฐานและตั้งคำถาม เมื่อเรียนรู้สิ่งใดไปแล้ว ควรตั้งคำถามว่าสิ่งที่เรียนรู้คืออะไรเกิดจากอะไรมีประโยชน์อย่างไรทำอย่างไรจึงจะสำเร็จการตั้งคำถามที่มีคุณค่าและคำถามที่มีความสำคัญจะทำให้อยากได้คำตอบมากขึ้น

3.7.1.7 ฟีกการค้นหาคำตอบ เมื่อตั้งคำถามแล้วควรฟีกค้นหาคำตอบจากหนังสือ ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต สัมภาษณ์ สอบถามจากผู้หรือศึกษาเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ

3.7.1.8 การวิจัยเพื่อหาคำตอบ หรือเพื่ออธิบายสิ่งที่เป็นปัญหาหรือสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และเกิดประโยชน์แก่ตนเอง การวิจัยที่ควรฟีกให้เด็ก คือ การทำโครงการในรูปแบบต่างๆ

3.7.1.9 การเชื่อมโยงบูรณาการ เป็นการแสดงให้เห็นความเป็นไปทั้งหมดและเห็นตัวเองในการบูรณาการความรู้ที่ได้เรียนรู้มา ให้รู้ความเป็นไปทั้งหมด และเห็นตัวอย่างเกิดการเรียนรู้ว่าตนเองเป็นอย่างไรตามความเป็นจริงช่วยให้หลุดพ้นจากการไม่รู้เกิดอิสรภาพและความสุข ซึ่งจะทำได้พร้อมกันอย่างสงบสุข

3.7.1.10 การฟีกเขียนเชิงวิชาการ เป็นการเรียบเรียงกระบวนการเรียนรู้และความรู้ที่ได้มาการเรียบเรียงที่เป็นการเขียนงานเชิงวิชาการ เป็นการจัดระเบียบความคิดให้ประเด็นขึ้นทำให้ค้นคว้าหลักฐาน ที่มา และการอ้างอิงของความรู้ให้ถี่ถ้วน แม่นยำขึ้นการฟีกเขียนเชิงวิชาการเป็นการพัฒนาปัญญาที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง และก่อให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนรู้ของผู้อื่นให้กว้างขวางออกไป

3.7.2 แนวคิดทฤษฎีพหุปัญญา (Terry of Multiple Intelligences)

การ์ดเนอร์ แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (อ้างถึงใน ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และคารณี คำวังนัง, 2542, หน้า 25 – 28) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการคิดแบบพหุปัญญาว่ามีทั้งหมด 10 ด้าน ได้แก่

3.7.2.7 ด้านความรู้ลึก/ความลึกซึ้งในจิตใจ

ความสามารถด้านความรู้ลึกซึ้งใจ หมายถึง ความสามารถเข้าใจตนเอง รู้ว่าตนเองเป็นอย่างไร ต้องการอะไร รู้จักอารมณ์ตนเอง ฝึกคิดตามอารมณ์ มีสุขภาพจิตดี รู้จักพัฒนาอารมณ์ไปถึงจุดที่คิดคล่องแคล่วเหมาะกับงาน ทำให้งานสำเร็จ

3.7.2.8 ด้านความเข้าใจในธรรมชาติ

ความสามารถในการเข้าใจธรรมชาติ หมายถึง ความสามารถในการจำแนกสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีความนับไวต่อการเข้าใจธรรมชาติ เข้าใจสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ การชำระรักษา การอนุรักษ์ธรรมชาติ และตระหนักในความสำคัญของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติและไวต่อการเรียนรู้จากธรรมชาติ

3.7.2.9 ด้านจิตวิญญาณ (Spiritual)

3.7.2.10 ด้านจิตนิยม (Existential)

แต่ด้านจิตวิญญาณ และด้านจิตนิยมยังไม่เคยเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และคารณี คำวังนัง (2545, หน้า 25) จึงนำเสนอเพียง 8 ด้าน เพื่อการนำเสนอไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

3.7.3 แนวคิดการพัฒนาความคิดตามแนวคิดของบลูม

นอกจาก Bloom และคนอื่น ๆ (อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2548, หน้า 15 – 16) ได้จำแนกการพัฒนาพฤติกรรมด้านความรู้ความคิดของคน (Cognitive Domain) เป็น 6 ชั้นเรียงตามลำดับต่ำสุดจนถึงระดับสูงสุด ได้แก่

3.7.3.1 ความรู้ ความจำ

ความรู้ ความจำ (Knowledge) เป็นความสามารถในการระลึกถึงที่มีความหมายเชิงรูปธรรม และสัญลักษณ์ความรู้ ความจำ เป็นการทำงานขั้นต่ำสุดของสมอง อารมณ์ และความสนใจมีผลต่อความจำ สมาธิ การเรียนรู้ สถิติปัญญา และการทำงานของสมอง การกระตุ้นให้เกิดความคิดระดับนี้มักเน้นคำถาม ใคร ทำอะไร ที่ไหน โดยไม่มีการประยุกต์ใช้ เช่น เมืองหลวงของไทยชื่ออะไร เป็นต้น

3.7.3.2 ความเข้าใจ

ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความสามารถทางปัญญาในการจับใจความสำคัญของเรื่องแล้วแปล แล้วย่อ ขยายให้คนอื่นเข้าใจเป็นกระบวนการคิดอย่างง่าย และมักเกิดขึ้นร่วมกับความจำ กระตุ้นให้เกิดความคิดระดับนี้มักเน้นคำถาม ทำไม จงอธิบาย จงบรรยาย จงแยกแยะ จงสรุป

3.7.3.3 การนำไปใช้

การนำไปใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำหลักการ กฎเกณฑ์ ทฤษฎีต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เน้นคำถามเพื่อแก้ปัญหา ทดลอง คำนวณ ทำให้ สมบูรณ์ ตรวจสอบ เป็นต้น

3.7.3.4 การคิดวิเคราะห์

การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถในการแยกแยะเรื่องราว ต่าง ๆ ออกเป็นส่วนย่อยว่า แต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันอย่างไรการวิเคราะห์ เป็นการเปรียบเทียบ ความต่าง ข้อดี ข้อเสีย อาจเป็นการวิเคราะห์สิ่ง/เรื่องที่เกี่ยวข้อง หรือวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ในช่วงที่เกิดไข้หวัดนกระบาด ถ้ารับประทานไก่หรือไข่ ควรทำอย่างไรเพราะอะไร เป็นต้น

3.7.3.5 การสังเคราะห์

การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการรวบรวมเรื่องราว องค์ประกอบต่าง ๆ หรือผสมผสานองค์ประกอบเหล่านั้นให้เป็นสิ่งใหม่ เช่น การประดิษฐ์หลอดไฟ ของโทมัส เอดิสัน การประดิษฐ์เครื่องบินของพี่น้องตระกูลไรท์ เป็นต้น การสังเคราะห์เกิดจาก การกระตุ้นสมองให้คิด เป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาโดยใช้เรื่องใกล้ตัว เน้นการใช้คำถามให้ลอง ทำให้ได้ ลองประดิษฐ์ ลองออกแบบ หรือคำถามที่ให้คิดว่าเป็นอย่างไร จะเกิดอะไรขึ้น

3.7.3.6 การประเมินค่า

การประเมินค่า (Evaluation) เป็นความสามารถในการวินิจฉัย ตัดสินคุณค่าของเรื่องราวใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยข้อเท็จจริง หรือเกณฑ์มาตรฐาน เป็นการทำงานของสมอง เกี่ยวกับการประเมินสถานการณ์แล้วตัดสินใจว่าจะทำอย่างไร เช่น ถ้าเป็นอย่างนี้จะทำอย่างไร กำหนดทางเลือก 1 2 3 4 จะเลือกทางเลือกอะไร (เป็นกระบวนการแก้ปัญหา)

3.7.4 การคิดแบบหมวก 6 ใบ (Six Thinking Hats)

เอ็ดเวิร์ด เดอ โบ (Edward De Bono, อ้างถึงใน สถาบันพัฒนาผู้บริหาร การศึกษา, 2547, หน้า 53) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “การคิด” ไว้ว่า การคิดเป็นขุมทรัพย์ที่มีค่าที่สุด ของมนุษย์ อุปสรรคที่สำคัญของการคิด คือ ความสับสน ทั้งนี้เนื่องจากเราพยายามจะกระทำ หลายอย่างในเวลาเดียวกัน จึงทำให้การคิดไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรและใช้เวลานาน ดังนั้น การแสดงบทบาทสมมุติ จึงสามารถช่วยให้ผู้ที่สวมบทบาทคิด และปฏิบัติอย่างเจาะจง ตามสีของ หมวก โดยเอ็ดเวิร์ด เดอ โบ ได้กำหนดสีหมวก 6 ใบ และกำหนดความหมายของหมวก ดังนี้

3.7.4.1 หมวกสีขาว

สีขาวเป็นสีที่มีความเป็นกลาง มีความว่างเปล่า เป็นความคิดที่เป็นกลาง คิดเกี่ยวกับตัวเลข และข้อเท็จจริงต่าง ๆ คำถามที่มักใช้กระตุ้นให้เกิดการคิดดังกล่าว เช่น มีข้อมูล

อะไรบ้าง เราต้องการอะไรบ้าง การคิดแบบหมวกสีขาบ ต้องสมมุติตัวเองเป็นคอมพิวเตอร์ ไม่มีอารมณ์ไม่มีการตีกรอบ มีแต่ข้อเท็จจริงเท่านั้น

3.7.4.2 หมวกสีแดง

สีแดงเป็นสีของความโกรธ สีแห่งความฉุนเฉียว ความรุนแรงของอารมณ์ ที่แสดงออก ความรู้สึก ความพอใจ ความประทับใจ ฯลฯ คำถามที่ใช้กระตุ้นให้เกิดความคิด แบบหมวกสีแดง คือ รู้สึกอย่างไรต่อ.....รู้สึกอย่างไรต่อสิ่งที่ทำ รู้สึกอย่างไรกับความคิดนี้

3.7.4.3 หมวกสีดำ

หมวกสีดำเป็นสีแห่งความเศร้าโศก มีดมน และกรรปฏิสเหธ เป็นการคิด ที่เกี่ยวข้องกับด้านลบโดยมีเหตุผลประกอบ การคิดปฏิสเหธโดยการใชเหตุผลประกอบ คิดหา จุดบกพร่อง จุดด้อย ฯลฯ การคิดแบบหมวกสีดำช่วยให้การทำงานเป็นแบบรอบคอบ ช่วยให้เราคิด โดยไม่เสี่ยง คำถามที่เน้นหรือกระตุ้น เช่น จุดอ่อนของ.....คืออะไรบ้าง อะไรคือสิ่งที่ผิดพลาด การ(กระทำ...) ทำให้เกิดผลเสียอะไรบ้าง สิ่งที่มีคุณค่าที่จะทำหรือไม่ ฯลฯ

3.7.4.4 หมวกสีเหลือง

หมวกสีเหลืองเป็นสีของตะวัน แสดถึงความร่าเริงแจ่มใส การคิดแบบ หมวกสีเหลือง เป็นความคิดเชิงบวก การคิดมองโลกในแง่ดีเป็นความคิดที่สว่างไสว คำถามที่กระตุ้น เช่น จุดดี/ข้อดีของ.....คืออะไร ผลดีคืออะไร ทำอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์มากที่สุด

3.7.4.5 หมวกสีเขียว

สีเขียวเป็นสีของผัก หญ้า หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์และการเจริญเติบโต การคิดแบบหมวกสีเขียว เป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความคิดสิ่งใหม่ ๆ คิดอย่างสมบูรณ์ ความก้าวหน้า คำถามที่ใช้กระตุ้น เช่น ผู้เรียนจะนำความคิดนี้ไปใช้ทำ (สร้าง/ปรับปรุง/พัฒนา) อะไรบ้าง ถ้าจะให้...ดีขึ้น จะต้องปรับปรุง/เปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง การคิดแบบหมวกสีเขียว ต้องอาศัยความเคลื่อนไหวทางความคิด การมีความคิดที่จินตนาการ การปรับเปลี่ยนความคิด เข้าลักษณะคิดใหม่ ทำใหม่ ด้วยวิธีใหม่ เพื่อให้เกิดการพัฒนา

3.7.4.6 หมวกสีน้ำเงิน หรือสีฟ้า

สีฟ้าหรือสีน้ำเงิน เป็นสีแห่งความสงบ เยือกเย็นเป็นสีของท้องฟ้าที่อยู่เหนือสรรพสิ่งทั้งหลาย การคิดแบบหมวกสีน้ำเงินเป็นแบบควบคุมและบริหารกระบวนการคิด เพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องความคิดรวบยอด ข้อสรุปการยุติข้อขัดแย้ง การมองเห็นภาพ และการดำเนินการเป็นขั้นตอน เป็นระบบ คำถามที่ใช้กระตุ้น เช่น ขั้นตอนของเรื่องนี้คืออะไร เรื่องนี้จะสรุปอย่างไร ขอบเขตของปัญหาคืออะไร

4. คุณภาพการจัดการเรียนรู้ ตามมาตรฐานการศึกษาสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษา มาตรฐานที่ 9

มาตรฐานที่ 9 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.1 ด้านหลักสูตร กล่าวถึงการปฏิรูปหลักสูตรให้ต่อเนื่อง เชื่อมโยงมีความสมดุล ในเนื้อหาสาระ ทั้งที่เป็นวิชาการ วิชาชีพ และวิชาว่าด้วยความเป็นมนุษย์ และให้มีการบูรณาการ เนื้อหาหลากหลายที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ได้แก่

4.1.1 เนื้อหาเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคม

4.1.2 เนื้อหาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การบำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กฎหมายไทย

4.1.3 เนื้อหาความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และภาษา เน้นการใช้ภาษาไทย อย่างถูกต้อง

4.1.4 เนื้อหาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

4.2 ด้านการวิเคราะห์ศักยภาพผู้เรียนและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล การวิเคราะห์ผู้เรียน (Learner Analysis) เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพราะการใช้สื่อให้ได้ผลดีจะต้องเลือกสื่อให้มีความสัมพันธ์กับลักษณะของผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนต้องคำนึงถึงลักษณะทั่วไปและลักษณะเฉพาะของผู้เรียน เช่น การกำหนดลักษณะทั่วไป ซึ่งได้แก่ อายุ ระดับความรู้ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของผู้เรียนแต่ละคน ถึงแม้ลักษณะทั่วไปจะ ไม่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียนก็ตามแต่ก็เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้สอนสามารถตัดสินใจระดับบทเรียน และเลือกตัวอย่างของเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียน ส่วนลักษณะเฉพาะของผู้เรียนนั้น นับว่าสำคัญโดยตรงกับเนื้อหาและบทเรียน ตลอดจนเนื้อการเรียนรู้การสอนและวิธีการนำมาใช้ในการสอน สิ่งที่ต้องนำมาวิเคราะห์ ประกอบด้วย

4.2.1 ทักษะที่มีมาก่อน (Prerequisite Skill) เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีพื้นฐานหรือทักษะที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนนั้นว่ามีอะไรบ้าง

4.2.2 ทักษะเป้าหมาย (Target Skill) ผู้เรียนมีความชำนาญในทักษะที่จะสอนนั้นมาก่อนหรือไม่ เพื่อจะได้สอนให้ตรงจุดมุ่งหมาย

4.2.3 ทักษะในการเรียน (Study Skill) ผู้เรียนมีความสามารถขั้นต้นทางด้านภาษา การอ่านเขียน การคำนวณ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการช่วยการเรียนรู้การสอนนั้นในระดับมากน้อยเพียงไร

4.2.4 เจตคติ (Attitudes) ผู้เรียนมีทัศนคติอย่างไรกับวิชานั้น การวิเคราะห์ลักษณะผู้เรียนนั้นถึงแม้ว่าจะเป็นการกระทำเพียงผิวเผินก็ตาม สามารถนำไปใช้ในการเลือกสื่อที่เหมาะสม เช่น หากผู้เรียนมีทักษะในการอ่านต่ำกว่าเกณฑ์ที่จะใช้สื่อที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์หรือหากมีกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันมากก็สามารถใช้ชุดการเรียนรายบุคคลได้

การวิเคราะห์ลักษณะของผู้เรียนอาจทำได้ยากในบางครั้ง ทั้งนี้เพราะผู้สอนอาจมีเวลาน้อยที่จะสังเกตหรือผู้เรียนอาจเป็นผู้ที่มาจากที่อื่นที่เข้ามาเรียนหรือรับการฝึกอบรม สามารถทำได้ด้วยการสนทนาร่วมกันในชั้นเรียนหรือใช้แบบทดสอบก่อนเรียนเพื่อดูพื้นฐานก็ได้

เฮนนิช และคนอื่น ๆ (Heinich and other, 1996) ได้จัดประเภทของแนวความคิดเกี่ยวกับลีลาการเรียนรู้ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. บุคคลที่เลือกที่จะรับรู้ และบุคคลที่มีความสามารถรับรู้ต่างกัน
2. รูปแบบของการประมวลผล โดยแบ่งประเภทการประมวลผลข้อมูลของผู้เรียนไว้ 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ได้แก่ รูปธรรม (Concrete) หรือนามธรรม (Abstract) และด้านลำดับขั้นในการคิด (Sequential)
3. ปัจจัยเกี่ยวกับความสนใจ
4. ปัจจัยทางจิตวิทยา

ผู้เรียนมีความแตกต่างกันในด้านการเลือกใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ และความสามารถในการใช้ประสาทสัมผัสเพื่อการรับรู้ไม่เหมือนกัน บุคคลจะเลือกใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ที่ตนเองถนัดเพื่อใช้ในการรับรู้ก่อน การศึกษาพบว่า ผู้เรียนทุกคนไม่ได้มีความสามารถในการฟังเหมือนกัน และไม่ได้เลือกที่จะใช้หูหรือการได้ยินทางการรับรู้ ประเด็นนี้เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนต้องทบทวนวิธีการสอนแบบบรรยายเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นยังพบว่าผู้เรียนที่เรียนช้า เลือกที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการเคลื่อนไหวของร่างกายก่อนวิธีอื่นผู้เรียนกลุ่มนี้จะเรียนรู้ได้ยากลำบากหากให้นั่งอยู่เฉย ๆ และฟังครูเท่านั้น จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านอารมณ์หลายปัจจัยมีอิทธิพลต่อการให้ความสนใจบทเรียน ระยะเวลาของการให้ความสนใจต่อบทเรียน ความพยายามในการเรียนรู้และความรู้สึกที่จะรบกวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้มีสิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้หลายประการ เช่น ความกังวลใจ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แรงจูงใจทางสังคม และการแข่งขัน เป็นต้น ผู้เรียนบางคนเรียนได้ดีในบรรยากาศที่ไม่เคร่งเครียด แต่บางคนอาจเรียนได้ดีกว่าในบรรยากาศที่เคร่งเครียดและมีกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด

นอกจากนี้การวิจัยยังพบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างระหว่างเพศ สุขภาพ และเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียน เด็กชายและเด็กหญิงมีแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต่างกัน เช่น เด็กชายมักชอบการแข่งขันและมีแนวโน้ม

ก้าวร้าวมากกว่าเด็กหญิง ส่วนเรื่องอุณหภูมิหรือเสียงรบกวน แสงไฟ และช่วงเวลาของวัน เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการใช้สมาธิและการให้ความสนใจในบทเรียน ผู้เรียนแต่ละคน มีความแตกต่างกันในการอดทนต่อปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวไปแล้ว

4.3 ด้านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ และเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2543) ได้สรุปถึงลักษณะกระบวนการจัดการเรียนรู้ในสาระของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ไว้ดังนี้

1. มีการจัดเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน
2. ให้มีการเรียนรู้จากประสบการณ์และฝึกนิสัยรักการอ่าน
3. จัดให้มีการฝึกทักษะกระบวนการและการจัดการ
4. มีการผสมผสานเนื้อหาสาระด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล
5. จัดการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และรอบรู้
6. จัดให้มีการเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และให้ชุมชนมีส่วนร่วม

จัดการเรียนรู้ด้วย

การจัดการเรียนรู้จึงเป็นการจัดบรรยากาศ กิจกรรม สื่อ สถานการณ์ ฯลฯ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ ครูจึงจำเป็นที่จะต้องรู้จักผู้เรียนอย่างรอบด้าน และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปเป็นพื้นฐานการออกแบบหรือวางแผนการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับผู้เรียนสำหรับการจัดกิจกรรมหรือการออกแบบการเรียนรู้อาจทำได้หลายวิธีการและเทคนิค แต่มีข้อคำนึงในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง แต่ละเรื่องดังต่อไปนี้

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้เลือกหรือตัดสินใจในเนื้อหาสาระที่สนใจ เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน
2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ โดยได้คิดได้รวบรวมความรู้และลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ทิศนา แจมมณี (2543) ได้นำเสนอแนวคิดและวิธีการให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ดังต่อไปนี้

2.1 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางร่างกาย (Physical Participation) คือ ให้ผู้เรียนมีส่วนได้เคลื่อนไหวทางร่างกายเพื่อช่วยให้ประสาททางเรียนรู้ของผู้เรียนตื่นตัว พร้อมทั้งจะรับข้อมูลและเรียนในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อม แม้จะให้ความรู้ที่ดีผู้เรียนก็ไม่สามารถรับรู้ได้ กิจกรรมจึงควรให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายเป็นระยะ ๆ ตามสมควร

2.2 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรให้ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมด้านสติปัญญา (Intellectual Participation) คือ กิจกรรมที่ช่วยให้เคลื่อนไหวทางสติปัญญา ต้องเป็นกิจกรรมที่ทำให้ทายความคิดของผู้เรียน สามารถกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้เกิดความเคลื่อนไหว ต้องเป็นเรื่องที่ไม่ยากหรือง่ายเกินไปทำให้ผู้เรียนสนุกที่จะคิด

2.3 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านสังคม (Social Participation) เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้กับผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคม

2.4 กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้านอารมณ์ (Emotional Participation) คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมด้านอารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความหมายต่อตนเองโดยเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรง โดยปกติการเรียนรู้ทางอารมณ์จะเกิดขึ้นกับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ทางด้านร่างกาย สติปัญญา ทางสังคม ทุกครั้งที่เราทำให้เกิดการเปลี่ยนอาริยาบท เปลี่ยนกิจกรรม ผู้เรียนย่อมเกิดอารมณ์ ความรู้สึก ชอบ ไม่ชอบ หรือเฉย ๆ ก็ได้

จากแนวความคิดข้างต้นเป็นที่มาของการนำเสนอชื่อ “CIPPA” ซึ่งระบุองค์ประกอบสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (ทิสนา แจมมณี, 2542, หน้า 45) กล่าวคือ

C มาจากคำว่า Construct หมายถึง การสร้างความรู้แนวคิดของทฤษฎีการสร้างสรรคความรู้ (Constructivism) โดยครูสร้างกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ทางสติปัญญา

I มาจากคำว่า Interaction หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อม กิจกรรม การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคม

P มาจากคำว่า Physical Participation หมายถึง การให้ผู้เรียนมีโอกาสเคลื่อนไหวทางร่างกายโดยกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางร่างกาย

P มาจากคำว่า Process Learning หมายถึง การเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการพัฒนาตนเอง เป็นต้น

A มาจากคำว่า Application หมายถึง การเรียนรู้ที่นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งเป็นจะช่วยให้ผู้เรียนได้ประโยชน์จากการเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติ ทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์

การออกแบบกิจกรรมสามารถทำได้ทุกสาระวิชาและทุกระดับชั้น เพียงแต่ธรรมชาติวิชาที่มีความต่างกันออกไป และเป็นการส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในจุดเด่นที่ต่างกัน ดังนี้

1. รายวิชาที่มีเนื้อหามุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้กฎเกณฑ์และการนำกฎเกณฑ์ไปประยุกต์ใช้ แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น วิชาคณิตศาสตร์หรือการใช้ไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ ครูสามารถใช้กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเอง โดยใช้วิธีการสอนแบบอุปนัยและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำกฎเกณฑ์ที่ทำความเข้าใจไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยใช้วิธีการสอนแบบนินัย การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นก็จะเป็นการเรียนรู้ที่ยั่งยืน เพราะผู้เรียนได้สร้างความรู้ด้วยตนเอง

2. รายวิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นพบความรู้จากการค้นคว้าทดลอง และการอภิปรายโดยใช้หลักเหตุผล เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ผู้เรียนมีโอกาสได้สร้างความรู้ด้วยตนเอง เพียงแต่ครูใช้คำถามที่ช่วยและเชื่อมโยงความคิด ประกอบด้วยเปิดโอกาสให้ทดลอง เป็นการปฏิบัติร่วมกัน ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กัน มีการเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อสร้างความรู้ผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ทันมาอยู่แล้ว

3. รายวิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลที่หลากหลายเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ข้อมูลที่มีลักษณะช่วยให้ออกความคิดเห็นได้ เช่น วิชาสังคมศึกษา และวรรณคดีมีลักษณะพิเศษที่ครูจะนำไปเป็นเครื่องมือให้เกิดกิจกรรมที่ใช้ความคิดอภิปราย นำไปสู่ข้อสรุป เป็นผลของการเรียนรู้และการสร้างนิสัยยอมรับฟังความคิดเห็นกัน เป็นวิถีทางที่ดีในการปลูกฝังประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน

4. รายวิชาที่ต้องอาศัยการเคลื่อนไหวร่างกายเป็นหลัก เช่น วิชาพลศึกษา และการทำงานอาชีพ ครูควรใช้โอกาสดังกล่าว ให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ผ่านกระบวนการทำงาน

5. รายวิชาที่ส่งเสริมความคิดจินตนาการและสร้างสุนทรียภาพ เช่น วิชาศิลปะและดนตรี นอกจากจะมีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกายแล้วผู้เรียนยังมีโอกาสได้สร้างความรู้และความรู้สึกที่ดี ผ่านกระบวนการทำงานที่ครูออกแบบไว้ให้

ครูที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มักเป็นครูที่มีความตั้งใจและสนุกกับการทำงาน เป็นคนช่างสังเกตและเอาใจใส่ผู้เรียน และมักได้รับการตอบสนองที่ดีจากผู้เรียนแม้จะยังไม่มากในจุดเริ่มต้น แต่เมื่อปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ก็จะสังเกตได้ถึงเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนไปในทางที่ดีขึ้น

4.4 ด้านการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองและผู้อื่น ผู้บริหารควรจัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือต่าง ๆ ไว้ให้พร้อมสำหรับครู จัดระบบการผลิต การยืม การเก็บรักษา การซ่อมแซมให้ทันสมัยอยู่เสมอ รวมทั้งสำรวจความต้องการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ สำหรับจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนดำเนินการต่อไป

4.5 ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และต้องประเมินผู้เรียนตามสภาพจริงโดยการใช้วิธีการประเมินผู้เรียนหลายวิธี ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรม การเรียนและร่วมกิจกรรม การใช้แฟ้มสะสมงาน การทดสอบ การสัมภาษณ์ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน ผู้เรียนจะมีโอกาสแสดงผลการเรียนรู้ได้หลายแบบ ไม่เพียงแต่ความสามารถทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งวัดได้แบบทดสอบเท่านั้น การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้แบบนี้แสดงให้เห็นความแตกต่างอันเกิดจากผลการพัฒนาตนเองของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น

การประเมินผลเป็นกระบวนการสำคัญที่มีส่วนเสริมสร้างความสำเร็จให้กับผู้เรียน และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนและการประเมินผลจำเป็นต้องสอดคล้องกัน แต่การจัดการศึกษาที่ผ่านมามีเหตุการณ์ที่ทำให้ดูเหมือนการสอนกับการประเมินผลเป็นคนละส่วนแยกจากกัน การประเมินผลน่าจะเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ครูได้ข้อมูลที่จะนำไปปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน แต่กลับกลายเป็นเครื่องมือตัดสินหรือตีตราความโง่ความฉลาด สร้างความกดดันและเป็นทุกข์ให้กับผู้เรียน ความสำเร็จหรือล้มเหลวของการเรียนรู้ถูกตัดสินในครั้งสุดท้ายของกระบวนการเรียนการสอน โดยไม่ได้เห็นความสำคัญกับผลงานความสำเร็จหรือพัฒนาการที่มีขึ้นในระหว่างกระบวนการเรียนรู้ และนอกเหนือจากนั้น กระบวนการที่ใช้วัดและประเมินผลบางครั้งก็ไม่ได้สอดคล้องกับพฤติกรรม การเรียนรู้ที่ต้องการวัดจริง เพราะครูเคยชินต่อการใช้เครื่องมืออย่างเดียว คือ แบบทดสอบ ซึ่งมักมีข้อจำกัดในการวัดและประเมินผลทางด้านเจตพิสัยและทักษะพิสัย ดังนั้นเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแล้วก็ต้องปฏิรูปกระบวนการวัดและประเมินผลใหม่ให้สอดคล้องกัน ซึ่งผู้รู้ในวงการยอมรับว่า แนวคิดการวัดผลและประเมินผลที่เหมาะสม คือ การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริง

การวัดและการประเมินผลตามสภาพจริงเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนรู้ เมื่อจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ การวัดและการประเมินผลต้องปรับเปลี่ยนไปให้มีลักษณะเป็นการประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและประเมินผลตามสภาพจริง

การประเมินผลตามสภาพจริง เป็นการประเมินผลผู้เรียนรอบด้านตามสภาพจริงของผู้เรียน มีลักษณะสำคัญดังนี้

4.5.1 เน้นการประเมินที่ดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสามารถทำได้ตลอดเวลา ทุกสภาพการณ์

4.5.2 เน้นการประเมินที่ยึดพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เรียนจริง ๆ

4.5.3 เน้นการพัฒนาจุดเด่นของผู้เรียน

4.5.4 ใช้ข้อมูลที่หลากหลาย ด้วยการวัดและการประเมินผลตามสภาพจริง เป็นการประเมินการแสดงออกของผู้เรียนรอบด้านตลอดเวลา ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการประเมิน ตลอดจนจุดประสงค์ในการประเมินดังนี้

4.5.4.1 ศึกษาวัตถุประสงค์ของการประเมิน เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน จึงใช้วิธีการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจผลงาน การทดสอบ บันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง การรายงานตนเองของผู้เรียน แฟ้มสะสมงาน เป็นต้น

4.5.4.2 กำหนดเครื่องมือในการประเมิน เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์การประเมิน ให้เป็นการประเมินรอบด้านตามสภาพจริง การกำหนดเครื่องมือ ดังนี้

1. เก็บบันทึกข้อมูล จากการศึกษา ผลงาน โครงการ หนังสือที่ผู้เรียนผลิต แบบบันทึกต่าง ๆ ได้แก่ แบบบันทึกความรู้สึก บันทึกความคิด บันทึกของผู้เกี่ยวข้อง (นักเรียน เพื่อน ครู ผู้ปกครอง) หลักฐานร่องรอยหรือผลงานจากการร่วมกิจกรรม

2. แบบสังเกต เป็นการสังเกตพฤติกรรมร่วมกิจกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ

3. แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ความรู้สึก ความคิดเห็นทั้งตัวผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง

4. แฟ้มสะสมงาน เป็นสื่อที่รวบรวมผลงานหรือตัวอย่างหรือหลักฐานที่แสดงถึงผลสัมฤทธิ์ ความสามารถ ความพยายาม หรือความถนัดของบุคคลหรือประเด็นสำคัญที่ต้องเก็บไว้อย่างเป็นระบบ

5. แบบทดสอบ เป็นเครื่องมือวัดความรู้ ความเข้าใจที่ยังมีความสำคัญต่อการประเมินผลสำหรับผู้ประเมิน ประกอบด้วยตัวผู้เรียนประเมินตนเอง ครู เพื่อน /กลุ่มเพื่อน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องกับนักเรียน

4.5.5 เน้นคุณภาพผลงานของนักเรียนที่เกิดจากการบูรณาการเรียนรู้อุณหภูมิความสามารถหลาย ๆ ด้าน

4.5.6 ประเมินด้านความคิด เน้นความคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์

4.5.7 เน้นให้ผู้เรียนประเมินตนเอง และการมีส่วนร่วมในการประเมินของ
ผู้เรียน ผู้ปกครอง และครู

4.6 ด้านการนำผลการประเมินมาปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน
การนำแนวความคิดการประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน
มีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

4.6.1 ก่อนนำไปใช้ ครูต้องเรียนรู้เกี่ยวกับแนวทางการประเมินตามสภาพจริง
ที่สำคัญที่สุดคือ การศึกษาด้วยตนเองและลงมือปฏิบัติจริงพัฒนาความรู้จากการลงมือปฏิบัติ

4.6.2 การแนะนำให้ผู้เรียนจัดทำเพิ่มสะสมงานของผู้เรียน นอกจากจะแสดง
พัฒนาการของผู้เรียนแล้ว ยังเป็นการสะท้อนการสอนของครู เพื่อนำไปปรับปรุงการเรียนการสอน
ต่อไป

4.6.2.1 หลักการเบื้องต้นของการจัดทำเพิ่มสะสมงาน มีดังนี้

1. รวบรวมผลงานที่แสดงถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ
2. รวบรวมผลงานที่แสดงลักษณะของผู้เรียน
3. ดำเนินการควบคู่กับการเรียนการสอน
4. เก็บหลักฐานที่เป็นตัวอย่างที่แสดงความสามารถในด้านกระบวนการ

และผลผลิต

5. มุ่งเน้นในสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้

4.6.2.2 ความสำคัญของเพิ่มสะสมงาน คือ การรวบรวมข้อมูลของผู้เรียน
ทำให้ครูได้ข้อมูลที่มีประโยชน์เกี่ยวกับพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนรายบุคคล และนำเอาข้อมูล
ดังกล่าวมาใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนได้เต็ม
ศักยภาพของตนเอง

4.7 ความวิจัยในชั้นเรียน ผู้บริหารโรงเรียนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัย
ในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของครูให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนรู้
ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะมีปัญหาวิจัยมากมายที่ทำทลายความสามารถของครูในการค้นพบ
องค์ความรู้ใหม่ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนต่อไป ผู้บริหารโรงเรียนอาจเชิญ
วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียนมาให้ความรู้เบื้องต้น และนำผลการวิจัยไป
ใช้ในการแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามควรปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการวิจัยว่า
การวิจัยไม่ใช่เรื่องยาก ไม่จำเป็นต้องใช้สถิติขั้นสูงที่ยุ่งยากซับซ้อนก็สามารถทำได้ นับเป็นสิ่งหนึ่ง
ที่มีผู้บริหารควรให้ความสนใจและสื่อสารให้บุคลากรได้เข้าใจตรงกัน

การเผยแพร่ผลงานการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นภารกิจของผู้บริหารที่จะช่วยจูงใจให้ครูกระตือรือร้นที่จะพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง การเผยแพร่ผลงาน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ผลงานทางวารสารของโรงเรียน การประชุมผู้ปกครอง การประชุมกลุ่มโรงเรียน การสัมมนาทางวิชาการ การจัดการสาธิตการสอน การจัดห้องเรียนที่เป็นตัวอย่างการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเขียนบทความทางวิชาการเผยแพร่การใช้โรงเรียนเป็นฐานของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การให้ขวัญและกำลังใจ บุคลากรในสถานศึกษาต้องการขวัญและกำลังใจจากผู้บริหาร ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การแสดงออกถึงความสนใจอย่างแท้จริงของผู้บริหาร การยกย่องชมเชย การประกาศเกียรติคุณ การให้วัสดุบัตรหรือโล่ การเลื่อนขั้นเงินเดือน กรณีพิเศษ การส่งเสริมการให้เป็นครูดีเด่น การจัดสรรงบประมาณให้เป็นกรณีพิเศษ การส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นต้น

กระบวนการดำเนินการในการวิจัยและพัฒนา มีลักษณะการดำเนินงานเป็นวงจรเดียวกันกับวงจรเดมมิ่ง (Deming Cycle) หรือวงจร P-D-C-A ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ (วิราพร พงศ์อาจารย์, 2547, หน้า 43)

1. การวางแผนการวิจัย (Plan-P) ขั้นตอนนี้ประกอบด้วยกิจกรรมการสร้าง ความตระหนัก (Awareness) ในกลุ่มครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องการประชุมร่วมกันเพื่อสำรวจ ความพร้อมในการวิจัย การสำรวจสภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้สำรวจความต้องการ จำเป็นในการวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์การวิจัย การกำหนด วิธีการดำเนินงานวิจัย การกำหนดมาตรฐานและเกณฑ์ในการวัดผลการเรียนรู้
2. การพัฒนาโดยการลงมือทำ (Do-D) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการพัฒนา เช่น ในทางการศึกษาเป็นการพัฒนาแนวทาง วิธีสอน ตลอดจนสื่อการเรียนการสอน เครื่องมือ วัดผลการเรียนรู้ และผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนและการนำสิ่ง ที่พัฒนาไปทดลองใช้ในการจัดการเรียนรู้จริงโดยครูทุกคน
3. การวิจัยเพื่อตรวจสอบ (Check-C) ขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบคุณภาพ ของสิ่งที่ครูพัฒนาขึ้นและนำสิ่งที่ครูพัฒนาขึ้นและนำไปทดลองใช้จริงในการเรียนการสอน โดยครูทุกคนต้องสังเกต ติดตาม กำกับการดำเนินงาน และรวบรวมข้อมูลที่เป็นผลจากการปฏิบัติ เพื่อให้ทราบถึงข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงต่อไป
4. การพัฒนาโดยการลงมือปฏิบัติ (Action-A) เป็นขั้นตอนของการปรับปรุง ข้อบกพร่องของสิ่งที่พัฒนาให้คุณภาพดียิ่งขึ้น ขั้นตอนนี้ครูทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสิ่งที่พัฒนาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ตามแนวการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

5. บริบทของสถานศึกษาที่ทำการศึกษาค้นคว้า

5.1 ชื่อสถานศึกษา ทำเลและที่ตั้ง โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 ตั้งอยู่เลขที่ - หมู่ที่ 4 ถนนสายแม่สอด - อู้มผาง ตำบลคีรีราษฎร์ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก รหัสไปรษณีย์ 63160 โทรศัพท์ 055 - 805573 โทรสาร 055-805573 E-mail pamaiutid4@hotmail.com Website: pamaiutid4.ac.th. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษตาก เขต 2

5.2 ประวัติและความเป็นมา

พ.ศ. 2518 ก่อตั้งกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน เขต 6 กรมตำรวจได้ก่อตั้งโรงเรียนบ้านห้วยน้ำเย็น เพื่อจัดการศึกษาให้กับเด็กที่ด้อยโอกาส อยู่ห่างไกล กั้นดงและขาดแคลน โดยตั้งเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2518 มี ดต.เกรียง แก่นสัมพันธ์ เป็นครูใหญ่คนแรก โดยทำการก่อสร้างเป็นอาคารเรียนชั่วคราวอยู่บริเวณฝั่งตรงข้ามกับพื้นที่ของโรงเรียนในปัจจุบัน (ศูนย์สงเคราะห์ชาวบ้านร่มเกล้า 1) ในระยะเริ่มแรกเปิดทำการเรียนการสอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 ต่อมาเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2519 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนค่ายพระเจ้าตากสงเคราะห์ที่ 1

พ.ศ. 2522 ย้ายโรงเรียนเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2522 กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ให้บริษัทตากค้าไม้ จำกัด มาทำการก่อสร้างอาคารเรียนแบบ ป 1 ก (ตึก) ขนาด 3 ห้องเรียนให้ 1 หลัง และเปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 บนที่ราชพัสดุเนื้อที่ 22 ไร่ 2 งาน 6 ตารางวา ณ ที่ทำการของโรงเรียนในปัจจุบัน

ปัจจุบันโรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษตาก เขต 2 เปิดทำการเรียนการสอน 4 ระดับคือ ระดับอนุบาลศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เปิดเรียน 2 ภาคเรียน คือ

ภาคเรียน 1 เปิด 16 พฤษภาคม - 10 ตุลาคม

ภาคเรียน 2 เปิด 1 พฤศจิกายน - 31 มีนาคม

จ.ส.ท.ศักดิ์คนย์ พุกภัยเจริญ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษา

นายเชษฐชัย จำปาศรี ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน จำนวน 36 คน จำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 1,092 คน

5.3 วิสัยทัศน์

โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้คู่คุณธรรม นำวิชาการ สืบสานวัฒนธรรม ชุมชนร่วมใจพัฒนา สานองปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.4 พันธกิจ

5.4.1 สร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนในวัยเรียนทุกคน

5.4.2 พัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมอันพึงประสงค์

5.4.3 พัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ ทักษะคิดและคุณธรรมของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

5.4.4 พัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

5.4.5 สร้างและพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา

5.5 เป้าหมาย

5.5.1 เป็นโรงเรียนที่มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของชุมชน

5.5.2 ให้ผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษาเป็นบุคคลที่รู้ สู้งาน อบอุน อารี มีคุณธรรม และมีคุณภาพ

5.6 วัตถุประสงค์

5.6.1 ประชากรในวัยเรียนทุกคนทั้งปกติ พิการและด้อยโอกาส ได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามสิทธิอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

5.6.2 ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5.6.3 สถานศึกษาได้รับการรับรองมาตรฐานการศึกษาของชาติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.6.4 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5.6.5 สถานศึกษา สร้างเสริม และดำเนินการให้เกิดกระบวนการบูรณาการการศึกษาเข้ากับสังคมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา คุณธรรมในชีวิต องค์กรความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทุกด้าน ทั้งศาสตร์และศิลป์ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย

5.7 สภาพปัญหาและความต้องการ

สภาพชุมชนโดยรวม สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะหมู่บ้าน ประกอบด้วยหมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน ได้แก่หมู่ที่ 4 บ้านป่าคา มีประชากรประมาณ 2566 คน หมู่ที่ 9 บ้านใหม่คีรีราษฎร์ มีประชากรประมาณ 1,376 คน หมู่ที่ 10 บ้านใหม่ยอดคีรี จำนวนประชากรประมาณ 624 คน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียนได้แก่ สถานีอนามัยบ้านร่มเกล้า 1 ตลาดชุมชน ร้านตัดผม องค์กรบริหารส่วนตำบลคีรีราษฎร์ ศูนย์ไปรษณีย์ย่อยของอำเภอพบพระ ฐานปฏิบัติการตำรวจตระเวนชายแดน เป็นต้น อาชีพหลักของชุมชน คือ ทำไร่เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง และมีอาชีพที่ยากจน การทอผ้าจากใยกันซง การแปะแค้นม้ง การทำเรซิน ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ประเพณี/ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เป็นที่ยึดถือโดยทั่วไป คือ ประเพณีปีใหม่ม้ง

5.8 ข้อเสนอแนะจากการประเมินภายนอกรอบที่ 2

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน/การศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ปัจจัยที่ทำให้สถานศึกษาไม่ได้รับการรับรองในมาตรฐานที่ 8 (ปรับปรุง) ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบและมีครูเพียงพอนี้ คือ

1. ครูมีวุฒิไม่ครบตามเกณฑ์
2. ครูไม่ได้สอนตรงตามวิชาเอกปฐมวัย
3. ครูไม่ได้รับการอบรมพัฒนาตามเกณฑ์ที่กำหนด (20 ชั่วโมง/ปี)

ข้อเสนอแนะในมาตรฐานที่ 8

1. สถานศึกษาควรนำข้อมูลการขาดแคลนบุคลากรแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอเพิ่มอัตราครู

2. สถานศึกษาควรระดมทรัพยากร ในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรเป็นการเร่งด่วน ควรดำเนินการให้ต่อเนื่องในเวลา 2 ปี (ปีการศึกษา 2549 – 2550)

ปัจจัยที่ทำให้สถานศึกษาไม่ได้รับการรับรองในมาตรฐานที่ 9 (พอใช้) ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ

1. ครูมีความรู้ ความเข้าใจเป้าหมายการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาไม่ชัดเจน
2. ครูไม่สามารถนำผลการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนมาปรับการจัด

ประสบการณ์เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

ข้อเสนอแนะในมาตรฐานที่ 9

1. สถานศึกษาควรมีการวางแผนงานเพิ่มกิจกรรมทางวิชาการที่ครูและนักเรียนร่วมกันเรียนรู้ให้มากขึ้น เช่น การประกวดการแข่งขันกิจกรรมต่างๆ

2. สถานศึกษาควรเฝ้าอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้หรือพัฒนาทักษะการสอนของครู เช่น สนับสนุน สื่อ อุปกรณ์และงบประมาณ

กิจกรรมดังกล่าวควรดำเนินการให้ต่อเนื่องในเวลา 2 ปี (ปีการศึกษา 2549 – 2550)

ทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต

1. ควรมุ่งพัฒนาในด้านวิชาที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมบนที่สูง

2. เน้นการสอนภาษาไทยในชั้นอนุบาล และช่วงชั้นที่ 1 เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการเรียนวิชาอื่น

3. พัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์การศึกษาของตำบลคีรีราษฎร์ จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

การนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้

จำแนกตามมาตรฐานที่ไม่ได้มาตรฐานของ สมศ.

จากผลการประเมินตามมาตรฐานที่ 5 มาตรฐานที่ 8 มาตรฐานที่ 9 พบว่า ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มีคุณภาพอยู่ในระดับปรับปรุงนั้น โรงเรียนได้ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกับครู อาจารย์ ในโรงเรียนวิเคราะห์หาสาเหตุ ทำให้ทราบว่ามีนักเรียนเป็นชนชาวเขาเผ่าม้ง ผู้ปกครองมีอาชีพทำไร่ การเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ นักเรียนจะตามผู้ปกครองไปทำไร่ในช่วงฤดูกล บางครั้งจะย้ายไปเรียนในสถานศึกษาอื่น ๆ แล้วกลับมาเรียนที่โรงเรียนเดิมในปีการศึกษานั้น ๆ ทำให้การเรียนไม่ติดต่อกัน หรือแม้กระทั่งในช่วงเทศกาลสำคัญตามประเพณีที่นักเรียนไปไปช่วยครอบครัว ส่งผลให้เวลาเรียนในการเรียนไม่พอเพียง ตลอดจนโรงเรียนมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องการเรียนการสอน เช่น กีฬากลุ่ม กีฬาอำเภอ การแข่งขันต่าง ๆ มาก การอบรมของคณะครู ซึ่งทางโรงเรียนมีคณะครูไม่เพียงพออาจดูแลไม่ทั่วถึง เมื่อพบทวนสิ่งที่เรียนไปแล้วและจัดเวลาเรียนเพิ่มเติม อาจส่งผลการเรียนรู้ไม่สนุกเพราะครูเร่งสอน นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายไม่อยากเรียน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงวางแผนที่จะจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ได้มีผู้ที่ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นจำนวนมากซึ่งจะขอยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

งานวิจัยภายในประเทศ

สุวัฒน์ ศรีจันทวงศ์ (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านนาแปน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 2 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหา ความคาดหวังของผู้มีส่วนได้เสีย และแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้เสียของโรงเรียนจำนวน 5 กลุ่ม ประกอบด้วยคณะครูจำนวน 14 คน นักเรียนจำนวน 12 คน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 12 คน ผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 12 คน และตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชนจำนวน 12 คน วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เทคนิคการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การเปิดเวทีคืบข้อมูลและเทคนิค SWOT แล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาตามแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผลการศึกษาด้านสภาพและปัญหา พบว่า ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ โรงเรียนมีโครงสร้างการบริหารงานที่เหมาะสม มีการ

จัดระบบแบ่งงานรับผิดชอบที่ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายมีความพึงพอใจ แต่โรงเรียนยังขาดสื่ออุปกรณ์ การใช้เก็บข้อมูลทางคอมพิวเตอร์อยู่บ้าง ขาดระบบงานที่ดีในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาการซึ่งกันและกันน้อยเกินไป แผนกลยุทธ์และแผนการปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียนยังขาดความสอดคล้องกับการบริหารใช้จ่ายงบประมาณยังไม่เป็นไปตามแผนงาน โครงการที่กำหนดเท่าที่ควร ยังมีส่วนได้เสีย ยังขาดการมีส่วนร่วมในด้านวิชาการ และกำหนดบทบาทหน้าที่ปฏิบัติของตนเองยังไม่ชัดเจน โรงเรียนขาดระบบการกำกับติดตามนิเทศภายในที่ดีและขาดความต่อเนื่องในการนิเทศ ผลจากการนิเทศภายในยังไม่นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้เกิดผลกับผู้เรียนเท่าที่ควร การศึกษาเป้าหมายหลักสูตรสถานศึกษาและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมบูรณาการน้อยเกินไป ครูควรได้รับการพัฒนาเทคนิควิธีการสอน การส่งเสริมการใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาให้มากขึ้น โดยมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ด้านการวัดและประเมินแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาความคาดหวัง พบว่า ผู้มีส่วนได้เสียมีความคาดหวังและมีความต้องการให้โรงเรียนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ มีครูสอนครบตามเกณฑ์และเพียงพอในสาขาวิชาเอกที่ขาดแคลน มีการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศที่มีความพร้อมในทุก ๆ ด้านครูมีความพร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบวิธีสอนและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเน้นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนจัดแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องสัมพันธ์กับงบประมาณ วัตถุประสงค์ของโรงเรียน และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ผู้เรียนมีความสามารถในการจำแนกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การคิดวิเคราะห์ การคิดแบบสังเคราะห์ และสามารถแก้ปัญหาในการทำงานต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการที่ดี ส่งเสริมทักษะความรู้ในรายวิชาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ส่งเสริมการใช้สื่อคอมพิวเตอร์ในการเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัยและชั้นเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ที่มีคุณธรรมจริยธรรมและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ รู้จักแสดงความสามารถ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรักความสามัคคีในหมู่คณะ รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ครูผู้สอนและผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างมีความสุข การศึกษาแนวทางการพัฒนา พบว่า ควรพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนที่ดีพัฒนาแผนกลยุทธ์และแผนการปฏิบัติการให้มีความสอดคล้องกันมีระบบนิเทศภายในที่ดี จัดระบบประกันคุณภาพภายในมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ หลักสูตรท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น เน้นแผนงานและกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และคุณภาพของผู้เรียน มีการพัฒนาระบบและทีมงานที่ดี มีการพัฒนาเทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย ครูควรศึกษาเป้าหมายการจัดการศึกษาและหลักสูตรสถานศึกษาให้ชัดเจนพัฒนาการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี ส่งเสริมการจัดแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ใช้สื่อและแผนการเรียนรู้

ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ส่งเสริมให้มีการทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาด้านการเรียนรู้ พัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง ผู้เรียนมีความต้องการจำเป็นข้อมูล การคิดวิเคราะห์ คิดแบบสังเคราะห์ด้วยตนเองได้ มีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง พัฒนาทักษะความรู้ในรายวิชาที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ส่งเสริมการใช้สื่อคอมพิวเตอร์ในการเรียนรู้ พัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งภายในภายนอกสถานศึกษา

ธนบดี บัวใหญ่รักษา (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ : กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านสวนห้อมผางาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 2 วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและแนวทางการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนบ้านสวนห้อมผางาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 2 ซึ่งเป็นกรวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียของโรงเรียน ประกอบด้วย กลุ่มบุคลากรทางการศึกษาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชนและผู้นำนักเรียน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ใช้เทคนิคการศึกษาจากเอกสาร การสนทนากลุ่มการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การเปิดเวทีคืนข้อมูลและเทคนิค SWOT แล้วนำมาดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาตามแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา โดยภาพรวม พบว่า ครูมีความรู้เข้าใจเป้าหมายการจัดการศึกษาและหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 น้อยมาก ครูมีส่วนร่วมในการทำหลักสูตรสถานศึกษาน้อยมาก หลักสูตรสถานศึกษาที่ใช้ยู่คัดลอกมาจากโรงเรียนอื่น ครูไม่ทำการวิเคราะห์หลักสูตร มีการจัดแผนการเรียนรู้แต่ไม่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่ได้นำไปใช้ในการสอนจริง ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเดิม ครูไม่เปลี่ยนพฤติกรรมในการเรียนการสอน ครูจัดการเรียนการสอน ไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน ครูส่วนใหญ่ไม่มีการวิเคราะห์นักเรียนเป็นรายบุคคล การเยี่ยมบ้านนักเรียนไม่ทั่วถึงและไม่ต่อเนื่อง ครูไม่ใช้สื่อและเทคโนโลยีในการสอน ครูมีการวัดผลประเมินผล เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ ไม่ได้วัดผลประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน ครูมีการทำวิจัยในชั้นเรียนน้อยมาก และไม่ได้นำผลการวิจัยมาพัฒนาผู้เรียน จากสภาพปัจจุบันดังกล่าว พบว่า ครูไม่เพียงพอ ครูไม่ได้สอนตามวิชาเอก ครูมีภาระงานการสอนและงานอื่นที่ได้รับมอบหมายมากเกินไปทำให้ไม่มีเวลาเตรียมการสอน ครูมีอายุราชการนาน รับราชการในโรงเรียนเดิมนาน ไม่มีการย้าย โรงเรียนมีงบประมาณด้านการสนับสนุนในการพัฒนาครูในเรื่องการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เทคนิคการสอนที่หลากหลาย การจัดทำแผนการสอน แผนเรียนรู้แบบบูรณาการ การผลิตและการจัดหาสื่อ เทคโนโลยี การวัดผลประเมินผล การวิจัยในชั้นเรียนอย่างเพียงพอ ครูขาดความรู้

ความเข้าใจในเป้าหมายของการจัดการศึกษาและหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูไม่สามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเองได้ การจัดการเรียนการสอนนักเรียนไม่มีส่วนร่วม นักเรียนถูกบังคับให้รับความรู้เพียงอย่างเดียว ครูไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการจัดการเรียนการสอนและไม่สนใจในการพัฒนาตนเอง นักเรียนไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน จากสภาพปัจจุบันและปัญหาดังกล่าว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความคาดหวังต้องการให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจในเป้าหมายการจัดการศึกษา และสามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้อย่างแท้จริง มีความรู้ ความสามารถ และทักษะการจัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูผู้สอนโดยใช้เทคนิควิธีในการสอนที่หลากหลายให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูทุกคนมีความรู้ มีทักษะ มีความชำนาญในการผลิตและเลือกใช้สื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีในการสอน ให้ความสำคัญความอบอุ่นและเอาใจใส่ เยี่ยมเยียนนักเรียนให้ทั่วถึง มีการวัดและประเมินผลนักเรียนตามสภาพจริง และนำผลการวัดและประเมินผลมาปรับปรุงการเรียนการสอน โดยให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาผู้เรียนและพัฒนาตนเองของครูสู่ครูมืออาชีพต่อ ผลจากการศึกษาของผู้ที่มีส่วนได้เสียเสียได้เสนอแนวทางการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ครูมีการศึกษาค้นคว้าใฝ่รู้ใฝ่เรียน เข้าร่วมอบรม สัมมนา ประชุมเชิงปฏิบัติการในเรื่องหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เทคนิคการสอนใหม่ ๆ การวัดผลประเมินผลของนักเรียน การวิจัยในชั้นเรียนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อนำมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการจัดการเรียนการสอนโดยให้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนจัดงบประมาณสนับสนุนในการอบรมครูภายในโรงเรียนและส่งครูเข้าร่วมอบรม สัมมนา ประชุมเชิงปฏิบัติการในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาครู ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้เพียงพอ ครูทุกคนในโรงเรียนควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเดือนละ 1 ครั้ง โรงเรียนต้องมีการนิเทศภายในเพื่อช่วยเหลือครูในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ประสวาท พิมพิสุข (2544) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาครูในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการพัฒนาบุคลากรมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก
2. ปัญหาการพัฒนาบุคลากร 3 อันดับแรก ได้แก่
 - 2.1 ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนให้บุคลากรเข้ารับการอบรม พัฒนาตนเองที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานอื่น
 - 2.2 ขาดแคลนงบประมาณที่โรงเรียนจะพัฒนาบุคลากร
 - 2.3 ขาดแคลนงบประมาณในการจัดโครงการพัฒนาบุคลากรร่วมกับหน่วยงานอื่น

3. ความต้องการเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาบุคลากร ผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอน

มีความต้องการอยู่ในระดับมาก อันดับแรกได้แก่ การฝึกอบรม รองลงมาคือ การไปศึกษาดูงาน เนื้อหาแรกที่ต้องการพัฒนา คือ หลักสูตรและการเรียนการสอน รองลงมา คือ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เวลาที่ใช้ในการอบรม 3 – 5 วัน ส่วนการดำเนินการพัฒนาบุคลากรต้องการให้สำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการ สถานที่ที่ต้องการใช้คือ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ นฤมล ลำน้ำเทียง (2545) ศึกษาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตาม ตัวบ่งชี้ตามมาตรฐานการเรียนการสอนของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ครูมีการปฏิบัติมากปัญหาที่สำคัญที่สุด ขาดงบประมาณสนับสนุนครูผู้สอน ขาดความรู้ความเข้าใจนักเรียน ขาดความพร้อมและขาดความ มั่นใจ

กัญญา ทองศรี (2549) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูผู้สอน ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการทำวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับ ปานกลาง มีพฤติกรรมด้านลงนำวิจัยมากและมีพฤติกรรมด้าน เผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสู่สาธารณชนน้อยที่สุด ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการทำวิจัยในชั้นเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 คือ คุณลักษณะของผู้วิจัย กระบวนการ ทำงาน การได้รับการยอมรับสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง การได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ด้านแหล่งข้อมูล ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านเวลา ด้านงบประมาณ ตัวแปรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำวิจัย ในชั้นเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องคุณลักษณะ ของผู้วิจัยวุฒิทางการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไปหรือเทียบเท่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านการได้รับการยอมรับและการสนับสนุนจากผู้บริหารด้านวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านเวลา

ถาวร นามตาบุตร (2549) ได้ทำการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาครูด้านการจัดทำ แผนการเรียนรู้แบบบูรณาการของโรงเรียนบ้านขามครุราษฎร์อุปถัมภ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาขอนแก่น เขต 2 เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีลักษณะเป็นองค์รวมผสมผสานความรู้ ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มีการเชื่อมโยงความรู้อย่างกว้างขวาง ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเองได้เรียนรู้ในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเอง และ ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการและ การนิเทศภายใน ให้ครูมีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ 2 ด้าน

1) ความรู้เกี่ยวกับการเขียนแผนการเรียนรู้ 2) ความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ 6 ขั้นตอนใช้หลักวิจัยปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติการ ขั้นการสังเกต และ ขั้นการสะท้อนผล โดยดำเนินการ 2 วงรอบ กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แก่ ผู้ศึกษาค้นคว้า จำนวน

3 คน และนักเรียนชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 วิทยากรผู้ให้ความรู้ จำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แบบสังเกต 2 ฉบับ แบบสัมภาษณ์ 2 ฉบับ แบบประเมินพฤติกรรมของครูผู้สอน 1 ฉบับ แบบบันทึกพฤติกรรม การปฏิบัติงาน 1 ฉบับ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบ สามเส้า (Triangulation Technique) และนำเสนอการวิเคราะห์ด้วยการบรรยาย ผลการศึกษาพบว่ ก่อนการดำเนินการพัฒนาครูด้านการจัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ครูผู้สอนโรงเรียน บ้านขามคุรุราษฎร์อุปถัมภ์ส่วนใหญ่ยึดการสอนแบบเดิม คือ เน้นการบรรยายเพื่อบอกความรู้แก่ ผู้เรียนเป็นหลัก ไม่ให้โอกาสผู้เรียนได้แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย แล้วนำมาสรุป เป็นองค์ความรู้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการ ความถนัดและความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดเนื้อหาการเรียนการสอนไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ครูมีความรู้เกี่ยวกับการเขียนแผนแบบบูรณาการและจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง หลังการพัฒนาครูด้านการจัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ปรากฏว่า ครูมีความรู้ความเข้าใจในการเขียนแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการและมีความรู้ ความสามารถในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ 6 ขั้นตอน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดในการพัฒนา ครูเกี่ยวกับการจัดทำแผนแบบบูรณาการสำหรับผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจในการจัดการศึกษาควรใช้ กลยุทธ์การพัฒนาที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของครู ในการประชุมเชิงปฏิบัติการควรเน้นให้ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าทำกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งการศึกษา เอกสาร การฝึกปฏิบัติ การนำเสนอ ผลงานและการอภิปราย ส่วนการนิเทศภายในควรให้ผู้ร่วมศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการนิเทศทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ได้ อย่างดียิ่งขึ้น

ธวัชร์ บุญเลิศ (2548) การวิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 2) เปรียบเทียบสภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญแยกตามขนาดของโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 536 คน ได้มาโดยวิธีสุ่มแบบชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความเชื่อมั่น 0.8707 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม สำเร็จรูปหาค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง โดยใช้ F-test ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง

2. การเปรียบเทียบสภาพการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ผู้บริหาร และครูผู้สอนที่สังกัดโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ มีความคิดเห็น เกี่ยวกับบทบาทของครูผู้สอนต่อการจัดการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพบว่าผู้บริหารและครูผู้สอนที่สังกัดโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลต่อการจัดการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. การเปรียบเทียบปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ผู้บริหาร และครูผู้สอนที่สังกัดโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษมีความคิดเห็น เกี่ยวกับบทบาทของครูผู้สอนต่อการจัดการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนที่สังกัดโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลต่อการจัดการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05

งานวิจัยต่างประเทศ

Nader (1988) ศึกษากระบวนการเรียนรู้โดยการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการศึกษาและ ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยทำการศึกษาจากแผนกวิศวกรรมโรงงาน ในมหาวิทยาลัยเปอร์ดตรีโก พบว่า สิ่งที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ให้ได้ผลนั้น ต้องมีอุปกรณ์และเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทันสมัย มาช่วยส่งเสริม เช่น คอมพิวเตอร์ และการใช้วิชาสถิติเข้ามาเปรียบเทียบข้อมูลและจากผลการวิจัยนี้ เชื่อว่า จะสามารถให้ความรู้แก่ผู้เรียนอย่างเต็มความสามารถและมีประสิทธิภาพ

Sokol (1988) ทำการศึกษากระบวนการเรียนรู้ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงระบบ การศึกษาที่เป็นผู้ใหญ่และอยู่ในรูปของทางการ โดยผู้วิจัยทำการศึกษาพบว่า สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง คืออะไรบ้าง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่สำคัญได้แก่ ความรู้ ความสามารถ และทักษะส่วนตัวของ ผู้เรียน การพัฒนาโปรแกรมในการเก็บรวบรวมข้อมูล สภาวะแวดล้อมและประสบการณ์ที่มีความ ชำนาญของผู้สอน

Rumbaugh (ชนารัฐ ชื่นวัฒนา, 2545, หน้า 53, อ้างอิงจาก Rumbaugh, 2001) ศึกษาเกี่ยวกับ เรื่อง การจัดการเรียนการสอนที่ดี พบว่า ครูส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะช่วยให้เด็กทำกิจกรรม ทั้งในและนอกห้องเรียนให้ประสบความสำเร็จ ถึงแม้จะเป็นการยากลำบากที่จะเข้าใจในเรื่องของ การยอมรับ และความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูเห็นว่าเด็กส่วนมาก มีความสามารถที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่เด็กค้นพบในชีวิตประจำวัน เมื่อเด็กได้เรียนรู้และ

มีโอกาสแสวงหาประสบการณ์ ครูที่ดีจึงต้องแสวงหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็ก ส่วนการเรียนในชั้นเรียนนั้นเป็นการสร้างสัมพันธ์โดยตรงกับการพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองตั้งแต่อยู่ในห้องเรียน

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร